

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

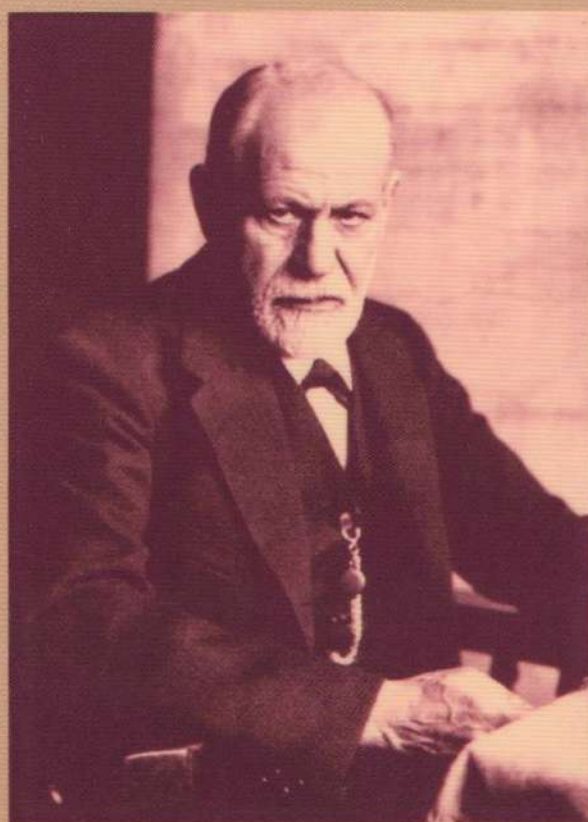
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GRUP PSİKOLOJİSİ ve EGO ANALİZİ

Sigmund FREUD

1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345
 2346
 2347
 2348
 2349
 2350
 2351
 2352
 2353
 2354
 2355
 2356
 2357
 2358
 2359
 2360
 2361
 2362
 2363
 2364
 2365
 2366
 2367
 2368
 2369
 2370
 2371
 2372
 2373

Sigmund Freud

**GRUP PSİKOLOJİSİ
VE
EGO ANALİZİ**

ISBN: 978-605-4523-59-7
©Alter Yay. Rek. Org. Tic. Ltd. Şti.
Yayıncı Sertifika No: 11483

KİTABIN ADI: Grup Psikolojisi ve Ego Analizi

YAZAR: Sigmund FREUD

ÇEVİREN: Büşra YÜCEL

James Strachey'in İngilizce çevirisinden Türkçe'ye çevrilmiştir

BASKI ADEDİ: 2000

Alter Yay. Rek. Org. Tic. Ltd. Şti
1.Cd. Elif Sk. No:7/58
İskitler / ANKARA
www.alteryayincilik.com
alter@alteryayincilik.com

BASKI: Bil Ofset Tesviyeci Cad.
Simtes İş Hanı No: 5/7
İskitler /Ankara
Sertifika No: 23261

DİZGİ: Özlem ŞENTÜRKÜ

KAPAK: Mehmet ÖZGÜR

BASIM TARİHİ: 2014

İÇİNDEKİLER

I.	Giriş.....	5
II.	Le Bon'un Grup Zihni Tanımı.....	7
III.	Ortak Zihinsel Hayatın Diğer Açıklamaları.....	17
IV.	Telkin ve Libido.....	23
V.	Yapay İki Grup: Kilise ve Ordu.....	28
VI.	Başka Sorunlar ve İş Hatları.....	34
VII.	Özdeşleşme.....	38
VIII.	Aşk Yaşamak ve Hipnoz.....	44
IX.	Sürü İçgüdüğü.....	50
X.	Grup ve İlkel Topluluk.....	55
XI.	Ego'da Farklılaşan Aşama.....	60
XII.	Dipnot.....	65
XIII.	Kaynakça.....	76

I

GİRİŞ

Bireysel psikoloji ve sosyal psikoloji veya grup psikolojisi arasındaki karşıtlık ilk bakışta çok önemli gibi görünebilir ama daha yakından incelendiğinde, bu ayrımın keskinliğini kaybettiği görülebilir. Bireysel psikoloji bireylerle ilgilenir ve onların içgüdüsel dürtülerini tatmin etme yollarını keşfeder; ama sadece nadiren olan ve bazı istisnai durumlarda bireysel psikoloji, bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerini dikkate almayan bir pozisyonundadır. Bir bireyin zihinsel hayatında başkaları bir model olarak, bir amaç olarak, bir yardımcı olarak veya karşıt bir taraf olarak sürekli olarak yer alır. Bu yüzden ilk zamanlardaki bireysel psikoloji, uzun ama tamamen haklı bir deyişle, aynı zamanda sosyal psikolojidir.

Bir bireyin ailesiyle, kardeşleriyle, eşiyle ve doktoruyla olan ilişkileri şimdiye kadar yaşanan bütün ilişkiler psikanalitik araştırmaların asıl konusu olmuştur sosyal bir olay olarak düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında bu ilişkiler “narsistik”¹ olarak adlandırılan başka bazı süreçlerle zıtlık içinde olabilir. Sosyal ve narsistik arasındaki zihinsel hareketin zıtlığı tamamen bireysel psikolojinin alanına girmektedir ve bunun sosyal psikoloji veya grup psikolojisinden ayrımı iyice hesaplanmamıştır (Bleuler narsistikleri “otistik” olarak adlandırabilir).

Daha önce de bahsedildiği gibi ailesiyle, kardeşleriyle, eşiyle, arkadaşlarıyla ve doktoruyla ilişki içinde olan birey, bu insanlardan kendisi için büyük öneme sahip olan sadece tek bir insanın veya çok az bir insanın etkisi altına girer. Şimdi sosyal psikoloji veya grup psikolojisinden konuşurken bu ilişkileri bir kenara koymak ve aynı anda bireyi etkileyen, bir şekilde bağlı

¹ Güdülerin tatmininin kısmen veya tamamen diğer insanların etkisinden dolayı geri çekilmesi.

olduğu veya birçok açıdan ona yabancı olan, çok sayıda insanı araştırma konusu olarak ayrı tutmak olağan hale gelmiştir. Bu yüzden grup psikolojisi bireyle; bir etnik grubun, bir milletin, bir sosyal sınıfın, bir mesleğin, bir kurumun üyesi olarak ya da belirli bir amaç için belirli bir zamanda bir araya gelmiş kalabalık bir grubun ögesi olarak ilgilenir. Birbirine doğal olarak bağlı olan şeyler arasındaki devamlılık bir kere bölünürse, bu özel koşullar altında görünen olguları daha aza indirgenemeyen özel bir içgüdü başka hiçbir durumda ortaya çıkmayan sosyal içgüdü (“sürü içgüdüsü”, “grup zihni”) olarak kabul etmek kolaydır. Zihinsel hayatımızı harekete geçirmek için, başka türlü göz önünde bulundurmayaacağımız yeni bir içgüdüye her ne kadar zor gibi gözükse de önem vermeye cesaret edebiliriz. Bu yüzden beklentilerimizi diğer iki ihtimale yöneltebiliriz: sosyal içgüdü ilkel ve duyarsızca sınıflandıran bir şey olmayabilir ve sosyal içgüdü gelişiminin başlangıcını keşfetmek, aile gibi dar bir alanı incelemekle mümkün olabilir.

Grup psikolojisi sadece başlangıç aşamasında olmasına rağmen ayrı konuları ve şimdiye kadar birbirinden dikkatli bir şekilde hiç ayırt edilmemiş çok sayıda konuyu sahiplenir. Farklı şekillerdeki grup oluşumunu sade bir biçimde sınıflandırmak ve bunlar tarafından üretilen zihinsel olay büyük bir gözlem ve açıklama gerektirir ve verimli bir kaynakçanın oluşmasını sağlar. Bu kitabın kısıtlı boyutunu grup psikolojisinin geniş boyutuyla karşılaştıran herkes bütün materyalden seçilen sadece birkaç noktanın burada anlatıldığını hemen anlar. Gerçek şu ki, özel olarak ilgilenilen birkaç soru psikanalizin derin psikolojisiyle alakalı olacaktır.

LE BON'UN GRUP ZİHNİ TANIMI

Bir tanım vermekten başlamak yerine bu inceleme yazısı altındaki olay çeşitliliğini belirlemekle başlamak daha faydalı olabilir ve bu çeşitlilik arasından özellikle dikkat çekici ve karakteristik gerçekleri seçmek için bizim sorularımız eklenebilir. Bu amaçların hepsini Le Bon'un hak ettiği gibi ünlü olan çalışması *Psychologie des foules* (1895)'ten alıntılarla başarabiliriz.

Konuyu bir kere daha açıklığa kavuşturalım. Eğer bir psikoloji bir bireyin yatkınlıklarını, içgüdüsel dürtülerini, hareketinin amaçlarını ve en yakınındaki kişilerle olan ilişkilerini araştırmak gibi görevlerini bütünüyle tamamladıysa ve bütün konuları bağlantılarıyla açıkladıysa, kendini daha sonra aniden tamamlanmamış yeni görevlerle yüzleşirken bulabilir. Psikoloji, bu bireyi beklenilenden oldukça farklı olarak anladığı, düşündüğü, hissettiği ve davrandığı durumlarda, şaşırtıcı gerçekleri açıklamaya mecbur olacaktır. Bu durumlar, bireyin bir “psikolojik grubun” özelliklerini alarak o topluluğa katılmasıdır. Öyleyse “grup” ne demektir? Bireylerin zihinsel hayatı üzerindeki kararlı etkiyi yerine getirme gücünü nasıl kazanıyor? Birey üzerindeki zihinsel değişikliğin doğası nedir? Bu üç soruya cevap vermek teorik grup psikolojisinin görevidir. Bu sorulara cevap vermek için en iyi yaklaşım üçüncüsünden başlamaktır. Bireyin hareketlerinde meydana gelen değişikliği gözlemlemek grup psikolojisine malzeme sağlar; açıklanacak şeyin tanımını yapmak açıklama yapma girişiminden önce gelmelidir. Şimdi Le Bon'un kendisi için konuşmasına izin verelim. Le Bon: “Bir psikolojik grup tarafından sergilenen en çarpıcı şey ardından gelme özelliğidir. Grubu bir araya getiren kişiler kim olursa olsun, hayatlarının tarzı, meslekleri, karakterleri, zekaları aynı ya da farklı olabilir. Aslına bakarsak grup üyeleri bütün bunları ortak varlığa ekleyerek bir

grup haline gelirler ve bu bireylerin grup içindeki düşünme, hissetme ve davranma tarzı her bir bireyin yalnızken nasıl düşündüğünden, hissettiğinden ve davrandığından oldukça farklıdır. Bireylerin oluşturduğu grup dışındaki hallerde var olmayan ve harekete dönüştürülmeyen bazı fikirler ve hisler vardır. Psikolojik grup belirli bir süre için bir araya getirilmiş benzer olmayan unsurlardan oluşan duruma bağlı bir yapıdır. Tam anlamıyla, bir araya gelerek bir vücudu oluşturan hücreler yeni bir varlığın özelliklerini gösterir ve bu özellikler hücrelerin tek başınayken gösterdikleri özelliklerden oldukça farklıdır.” (1920, 29.)

Şimdi de biz Le Bon’un açıklamasına müdahale iznini alarak kendi açıklamamızı yapalım ve buna bağlı olarak bir gözlem anlatalım. Eğer bir gruptaki bireyler bir bütünlük oluştuyorsa, mutlaka onları bir araya getiren bir şey olmalıdır ve bu bağ tamamen grubun özelliği olabilir. Ancak Le Bon bu soruya cevap vermez. Le Bon, bireyin grup içindeki değişiklikleri düşünmeye devam eder ve kendi derin psikolojimizin temel varsayımlarının grupla uyumunu anlatır.

“Bir bireyin yalnızken olduğu haliyle grup içindeki halinin ne kadar farklı olduğunu kanıtlamak kolaydır ama bunun nedenlerini keşfetmek çok da kolay değildir.”

“Bireyleri incelemek için ilk olarak, modern psikoloji tarafından oluşturulan gerçekleri zihnimize söylemek gereklidir, bu gerçekler şudur ki bilinçaltı durumu sadece zeka kullanımında değil bedensel yaşamda da tamamıyla ağır basmaktadır. Zihnin bilinçli olan kısmı bilinçaltı ile karşılaştırıldığında daha küçük bir öneme sahiptir. En usta analizciler, en zeki gözlemciler bile bireyin davranışlarını belirleyen az sayıdaki güdülerden daha fazlasını bulurken nadiren başarılı oldular. Bizim bilinçli hareketlerimiz, zihnimizde kalıtsal olarak var olan bilinçaltı temelinin bir sonucudur. Bu temel, nesilden nesile miras bırakılan ve bir ırkın düşünce yapısını oluşturan çok sayıda ortak özellikten

oluşmaktadır. Hareketlerimizin belirli olan nedenlerinin arkasında, hiç kuşku yok ki itiraf etmediğimiz gizli nedenler de vardır. Bu sebeplerin de arkasında bizim bilmediğimiz daha da gizli birçok neden vardır. Bizim günlük hareketlerimizin büyük bir kısmı gözlemlemekten kaçtığımız gizli dürtülerimizin sonucudur.” (Ibid., 30.)

Le Bon, bireylerin belirli gereksinimlerinin grup içinde yok edildiğini ve bu şekilde ayırt ediciliğin gözden kaybolduğunu düşünüyor. Aynı cinsten olanlar aynı cinsten olanların içine gömülüyor ve ırksal bilinçaltı su yüzüne çıkıyor. Şunu söylemeliyiz ki, zihinsel üstyapı gibi gelişimi bireylerde değişiklik gösteren şeyler kaldırılıyor ve bilinçaltı esasları herkeste aynı şekilde olan bir görüşe dayandırılıyor.

Bu şekilde gruptaki bütün bireyler sıradan bir özellik gösteriyor. Le Bon, grup içinde bireylerin daha önce sahip olmadıkları yeni özellikler de göstermeye başladıklarını düşünüyor ve bunun nedenini 3 farklı etmende arıyor.

“Birincisi, bir grubun parçasını oluşturan bireyin, sadece sayısal sebeplerden, yenilmez güç düşüncesinden içgüdülerine kazanç sağlaması ister istemez bireyi kısıtlıyor olabilir. Bireyin, grup içindeki kimliğinin belli olmayacağı ve genellikle bireyi kontrol eden ve tamamen yok olmasına neden olabilen sorumluluk duygusunun grup içinde olmadığı düşüncesiyle kendi kendini kontrol etme eğilimi daha azdır.” (Ibid., 33.)

Bizim bakış açımıza göre, yeni özelliklerin görülmesine çok da fazla önem vermemek gerekir. Bize göre, grup içinde olmak, bireyin bilinçaltında yatan bastırıldığı içgüdüsel dürtülerden kurtulmasına olanak vereceğini söylemek yeterli olacaktır. Bireyin sergilediği yeni özellikler aslında insan zihninin bilinçaltında kötülüğe olan eğiliminin göstergesidir. Böyle durumlarda bilincin ya da sorumluluk duygusunun kaybolmasını anlamak çok da zor değildir. Çok uzun zamandır bizim “sosyal kaygı” olarak tanımladığımız şey aslında bilinçtir.

“İkinci sebep, grup içindeki diğer özelliklerin göstergelerin belirlenmesine aracılık eden yayılma. Yayılma, varlığını göstermesi kolay açıklaması zor bir kavramdır. Kısaca çalışacağımız hipnotize edici yöntemler arasında sınıflandırılmalıdır. Bir grup içindeki her duygu ve hareket bir yayılma ve bireyin kendi menfaatlerini ortak menfaatler için feda ettiği bir durumdur. Bireyi grubun bir parçası yapmasından hariç, bireyin nadiren yetenekli olduğu kendi doğasına oldukça zıt olan bir yetenektir.” (Ibid., 33.)

Daha sonra bu son cümleye bağlı olarak önemli bir varsayımın temelini oluşturacağız.

“Üçüncü ve en önemlisi, bir gruptaki bireylerin gösterdiği belirli özelliklerin yalnızken olduğundan oldukça farklı bir şekilde olması nedenini belirler. Demek istediğim şu ki telkine açıklık. Yukarıda bahsedilen yayılma sadece bir etkidir.

“Bu olayları anlamak için son zamanlardaki psikolojik bulguları aklımızda tutmak gereklidir. Bugün artık biliyoruz ki değişik süreçlerle, birey kendi bilinçli kişiliğini tamamen kaybedebilir, onu kendi kişiliğinden mahrum bırakarak yönlendiren kişinin bütün önerilerine uyabilir ve karakteriyle, kişiliğiyle tamamen zıt olan hareketlerde bulunabilir. En dikkatli araştırmaların kanıtlamaya çalıştığı şey, bir bireyin hareket halindeki bir grubun içinde zamanla eriyerek kendisini, grubun çekici etkisinin sonucunda ya da bizim bilmediğimiz özel bir durumun içinde bulmasıdır. Bu durum hipnotize edilmiş bir bireyin kendisini hipnotize eden kişinin ellerinde bulması gibi büyüleyici bir durumdur...Bilinçli kişilik tamamen yok olmuş, akıl ve irade kaybolmuştur. Bütün hisler ve düşünceler hipnotize eden kişinin istediği yöne doğru yönelmiştir.

“Aynı zamanda böyle bir durum tahminen bireyin bir grubun parçasını oluşturduğu bir durumdur. Birey artık hareketlerinde

bilinçli değildir. Bu durumda, hipnotize edilen bireylerde olduğu gibi, aynı zamanda bazı yetenekler köreltilirken bazı yetenekler yüksek derecelere çıkartılabilir. Bir telkinin etkisi altında, birey bazı hareketlerin başarısını karşı konulamaz bir ataklıkla kendi üstüne alabilir. Bu ataklık, grup içinde, hipnotize edilmiş bir bireyinkinden daha karşı konulmazdır. Bu gerçeklikle, bir gruptaki bütün bireyler için telkin aynıdır ve gücünü karşılıklı davranışlardan alır.” (Ibid., 34.)

“Göreceğiz ki telkin ve düşüncelerin, fikirlerin aynı doğrultuda yayılması yoluyla bilinçli kişiliğin kaybolması, bilinçaltındaki kişiliğin baskın olması ve telkin edilen önerileri hemen davranışa dönüştürme eğilimi bireyi grubun bir parçası yapan başlıca özelliklerdir. Artık birey kendisi değildir ve kendi isteklerinin yönlendirmesiyle hareket etmeyi bırakıp başkalarının kontrolü altında olan biri haline gelir.” (Ibid., 35.)

Le Bon bir bireyin grup içindeki durumunu hipnotize edilmiş bir kişiyle aynı olarak görür ve iki durum arasında sadece bir karşılaştırma yapmaz. Bizim bu duruma herhangi bir şekilde karşı çıkmaya niyetimiz yok ama şu gerçekliğe değinmek isteriz ki bireyin grup içinde değişmesini sağlayan son iki neden (yayılma ve telkine açıklık) açık bir şekilde eşit derecede değildir çünkü yayılma, telkine açıklığın göstergesi gibi gözükmektedir. Buna ek olarak, bu iki faktörün etkisi Le Bon’un dikkat çektiği gibi keskin bir şekilde birbirinden ayrılmamıştır. Yayılma ile grup üyelerinin birbirleri üzerindeki etkisini bağlantılı hale getirerek ve de aynı zamanda Le Bon’un hipnoz etkisiyle benzer olarak gördüğü gruptaki telkinin belirtilerini başka bir kaynak olarak göstererek Le Bon’un cümlelerini belki de en iyi şekilde anlatmış oluruz. Ama hangi kaynak? Le Bon’un açıklamasında bahsetmediği, karşılaştırmadaki temel esaslardan birini, grup içinde hipnotize eden kişinin kim olduğu, fark ettiğimiz zaman eksiklik hissine saplanıp kalmaktan uzak duramayız. Buna rağmen Le

Bon, derinlerde kalmış bilinmezlik ve bireylerin birbiri üzerinde kullandığı, asıl telkinin güçlendirildiği yayılmacı gerçekliğin çekiciliğinin etkisi arasında bir ayırım yapmamıştır.

Bir grup içindeki bireyi anlamaya yardım etmesi için başka bir sebep daha var: “Ek olarak, birey örgütlü bir grubun parçasını oluşturduğu gerçeğinden dolayı, medeniyet basamağından birkaç adım geriler. Birey tek başına belki görgülü birisi olabilir; kalabalık içindeyken belki içgüdüleriyle hareket eden kaba bir kişi olabilir. Birey, ilk insanların doğaçlama özelliğine, şiddetine, vahşiliğine ve de coşkunluğuna ve kahramanlığına sahiptir.” (Ibid., 36.) Le Bon özellikle, bir bireyin grup içine karıştığında yaşadığı düşünsel becerilerinde olan gerileme üzerinde çok durmuştur.

Şimdi bireyi bir kenara bırakalım ve Le Bon tarafından özetlenmiş grup zihnine bakalım. Bir psikanalistin, grup zihninin kaynağını bulmakta ve bir yere oturtmakta yaşadığı zorluk sadece bir tane değildir. Le Bon, bunun yolunu ilk insanların ve çocukların zihinsel hayatıyla benzeyen yönlerini işaret ederek bize yolu kendisi göstermiştir (Ibid., 40.)

Bir grup fevri, değişken ve asabidir. Buna nedeysel yalnızca bilinçaltı neden olmuştur. Bir grubun uyduğu dürtüler, cömertlik ya da zalimlik, kahramanlık ya da korkaklık durumlarında olabilir; ancak, bu dürtüler çok otoriter olduklarından dolayı kişinin ilgileri, nefsinin koruması bile kendini gösteremez (Ibid., 41.). Hiçbir şey önceden planlanmışlıkla alakalı değil. Bir grup bazı şeyleri tutkuyla istese de tahammül becerisi olmadığı için hiçbir zaman çok uzun sürmez. Grup, istediği şey ve bunu başarmanın arasında olan hiçbir gecikmeye tahammül edemez. Grubun gücünün her şeye yettiğine dair bir kanı vardır; bir birey için imkansızlık kavramı grup içinde yok olur.

Bir grup akıl almaz bir şekilde her şeye kanar ve bütün etki-lemelere açıktır, eleştirel kabiliyeti yoktur ve onun için olasılık-

sız hiçbir şey yoktur. Grup, bireylerde serbest çağrışımla ortaya çıkan, birbirleriyle alakalı şekillerle düşünür ve gerçeklikle uyuşup uyuşmadığı makul bir birim tarafından hiçbir zaman kontrol edilmez. Bir grup olma hissi genellikle oldukça basittir ve oldukça abartılmıştır. Dolayısıyla bir grup ne şüphe etmeyi bilir ne de kararsızlığı.

Grup direk olarak en uç noktalara gider; eğer bir şüphe gösterilirse hemencecik inkar edilemez bir gerçekliğe bürünür; beğenmeme gibi bir durumun ortaya çıkması çok öfkeli bir düşmanlığa dönüşür (Ibid., 56.)

Uç noktalara eğilimli olarak bir grup sadece aşırı uyarıcılar geldiğinde heyecanlanabilir. Grup üzerinde etki kurmaya çalışan herhangi birinin görüşlerinde mantıksal bir tutarlılığa gerek yok. Bunu gerçekleştirmek için en ikna edici boyaları kullanmalı, abartılı olmalı ve aynı şeyleri tekrar tekrar söylemeli.

Grup doğru ya da yanlışın ne olduğu konusunda hiçbir şüphe içinde olmadığından ve bilinçli olduğundan dolayı ve bunlara ek olarak da sahip olduğu büyük güçten dolayı otoriteye bağlı olduğu kadar tahammülsüzdür de. Güce saygı duyar ve zayıflık göstergesi olduğuna inandığı için kibarlıktan sadece çok az bir şekilde etkilenir. Kahramanlarından istediği şey güçtür hatta şiddettir. Baskı altında olmak, yönetilmek ve ona hakim olan kişilerden korkmak ister. Temel olarak, grup tamamen muhafazakardır, bütün yeniliklere ve gelişmelere karşı derin bir isteksizliği vardır ve geleneğe sonsuz bir saygısı vardır (Ibid., 62.).

Bir grubun manevi değerleri hakkında doğru bir karara varmak için, bireylerin grup içinde bir araya geldikleri zaman bütün bireysel kısıtlamaları azaldığını ve eski zamanlardan kalan açığa çıkmamış bütün zalim, merhametsiz ve yok edici içgüdülerin özgürce doyuma ulaşmak için bireyi kışkırttığını göz önünde bulundurmak gerekir. Oysa ki, telkinin etkisi altında gruplar fedakarlık, bencil olmama ve kendini bir amaca adanmış gibi büyük

başarılar da gücü yeter. Yalnız olan bireylerde sadece kişisel ilgiler bireyi harekete geçirirken, bir grubun içinde bu çok az öne çıkar. Kendi etik değerleri olan bir bireyin bir grup tarafından yükseltildiğinden bahsetmek de mümkün (Ibid., 65.). Oysa ki, bir grubun zihinsel kapasitesi bir bireyin kapasitesinin oldukça altındadır. Grubun ahlaki davranışları bir bireyinki kadar yükselebileceği kadar derinlere de batmış olabilir.

Le Bon'un tanımındaki diğer özellikler grup zihninin ilkel insanlarla özdeşleşmesinin nasıl haklı olduğunu belirgin bir şekilde gösteriyor. Grup içindeki en çelişkili fikirler bile yan yana olabilir ve aralarındaki mantıksal zıtlıktan hiçbir sorun çıkmaksızın birbirini hoş görebilir. Psikanalistlerin de uzun zamandan beri dikkat çektikleri bu durum bireylerin, çocukların ve sinir hastalığı olan kişilerin, bilinçaltındaki zihinsel hayatlarında olan durumdur.

Daha da fazlası, bir grup, kelimelerin sihirli gücünün boyunduruğu altına girer. Bu kelimeler grup zihnindeki aşılması en zor fırtınaları harekete geçirme ve bu fırtınaları sakinleştirme yeteneğine sahiptir (Ibid., 117.). “Gerekçe ve görüşler bazı sözcüklerle ve formüllerle mücadele konusunda yeteneksizdirler. Bunlar grubun huzurunda büyük bir ciddiyetle anlatılmış ve saygı ifade edilirken hemen söylenen desteklendiği belli olan ve bütün başların eğildiği sözcüklerdir. Bunlardan çoğu doğal güçler olarak ya da doğaüstü güçler olarak düşünülür (Ibid., 117.). Bu bağlantıda akılda tutulması gereken şey ilkel insanlar arasındaki tabu ve isimlere ve sözcüklere atfetmeye çalıştıkları güç.

Son olarak, gerçeklikten sonra gruplar hiçbir zaman arzulanmaz. Gruplar yanılısma isterler ve onlarsız yapamazlar. Gerçek olmayan şey gerçekliğe üstün olsun isterler, doğru olan bir şeyden ne kadar güçlü bir şekilde etkileniyorlarsa doğru olmayan bir şeyden de o kadar etkilenirler. Bu ikisinin ayrımına varmama gibi bir eğilimleri vardır (Ibid., 77.).

Bu hayal aleminin üstünlüğünün ve gerçekleşmemiş isteklerden doğan yanılsamanın psikolojik bozuklukların belirleyici etmeni olduğuna dikkat çektik. Psikolojik bozukluklar, sıradan tarafsız bir gerçeklik tarafından değil de psikolojik gerçeklik tarafından yönlendirildiğini bulduk. Histerik bir belirti gerçek bir deneyimin tekrarına değil de hayal gücüne bağlıdır ve takıntılı bir psikolojik bozuklukta suçluluk hissi hiçbir zaman gerçekleştirilmeyen kötü bir niyete bağlıdır. Hatta rüyalarındaki ve hipnozdaki gibi, bir grubun gerçek şeyleri test etme gibi zihinsel işlemleri, arzulu dürtülerinin gücü ve duygusal yükü ile karşılaştırıldığında arka plana düşüyor.

Le Bon'un grupların liderleri konusunda söyledikleri daha az detaylı ve bizim altında yatan ilkeyi açıkça anlatmamıza olanak vermiyor. Le Bon, belirli bir sayıdaki canlı varlıkların, hayvan topluluğu ya da insan topluluğu fark etmeksizin, bir araya gelir gelmez kendilerini içgüdüsel olarak bir üstün otoritesi altına yerleştirdiklerini düşünüyor (Ibid., 134.). Grup itaatkar bir topluluktur ve birisi tarafından yönetilmezse yaşayamaz. İtaat için böylesine bir arzusu vardır ve bu içgüdüsel olarak kendini grubun yönetimine atayan herkese girer.

Bu şekilde grubun istekleri yarım yamalak lidere taşınsa da lider kişisel özelliklerini buna ayarlamaya çalışmalıdır. Grubun inancını uyandırmak için lider kendini güçlü bir fikirle çekici kılmalıdır. Lider, grupta olmayan ve üyelerin kabul edebileceği güçlü ve etkileyici bir iradeye sahip olmalıdır. Le Bon daha sonra farklı tarzlardaki liderlerden ve grup üzerindeki çalışma yöntemlerinden bahsetmiştir. Genel olarak Le Bon, liderlerin, kendilerinin ve fanatiklerinin inandığı fikirlerle kendi varlıklarını hissettirdiklerine inanıyor.

Ayrıca, Le Bon hem fikirlere hem liderlere “saygınlık” diye adlandırdığı gizemli ve karşı konulamaz bir güç atfeder. Saygınlık, üzerimizde bir birey, bir iş ya da bir fikir tarafından gösterilen bir çeşit hakimiyettir. Bu bizim eleştirel yeteneğimizi tamamen

durdurur ve bizi merak ve saygıyla doldurur. Hipnozdaki büyülenmişlik durumu gibi bir duygu canlandırır (Ibid., 148). Le Bon kazanılmış veya yapay saygınlığın kişisel saygınlıkla ayrımını yapar. Kazanılmış veya yapay saygınlık, insanların isimlerine, geleceğine, ününe ve düşüncelerine geleneğin etkisinde eklenmiştir. Bu saygınlık türü bütün durumlarda geçmişe kulak verdiği için bu karışık etkiyi anlamamıza çok yardım edemiyor. Kişisel saygınlık lider olan çok az kişiye liderliği aracılığıyla eklenir ve herkesi itaat ettirecek çekici bir büyü gibi bir etkisi vardır. Ancak bütün saygınlıklar başarıya bağlıdır ve bir başarısızlık durumunda kaybolur (Ibid., 159).

Le Bon, liderliğin işleviyle saygınlığın başarıldığı ve saygınlığın öneminin grup zihninin ustalıkla bir şekilde uygulanmış tasviriyle tamamen bir uyum içinde olduğu izlenimini vermez.

III

ORTAK ZİHİNSEL HAYATIN DİĞER AÇIKLAMALARI

Le Bon'un tanımını giriş kısmı aracılığıyla kullanmıştık çünkü bilinçaltındaki zihinsel hayata yaptığı vurguyla kendi psikolojimizle oldukça iyi uyuyor. Ancak, eklemeliyiz ki gerçekçi bir olgu olarak bu yazarların hiçbiri yeni hiçbir şey ileri sürmemiştir. Grup zihninin belirtilerini zarara uğratmak ve değerini düşürmek için Le Bon'un söylediği her şey, onun gibi eşit derecede farklılığı ve karşıtlığı olan herkes tarafından önceden söylenmişti ve literatürün ilk zamanlarından beri düşünürler, devlet büyükleri ve yazarlar tarafından uyumlu bir şekilde tekrar etmeye devam ediliyor. Le Bon'un en önemli düşüncelerini kapsayan, zihinsel işlevin toplu olarak engellenmesine ve gruptaki duygusallığın yükseltilmesine değinen iki önerme kısa bir süre önce Sighele tarafından oluşturulmuştur. Aslında, Le Bon'a özgü olarak artakalan şey bilinçaltı ve zihinsel hayatın ilkel insanlarla karşılaştırılması kavramlarıdır. Bu kavramlar bile Le Bon'dan önce elbette ki üstü kapalı bir şekilde söylenmiştir.

Ancak, daha fazlası, Le Bon tarafından yapılan grup zihninin tanımı ve tahmini ve diğerleri herhangi bir yolla tartışmasız bir şekilde bugüne bırakılmamıştır. Hiçbir şüphe yok ki grup zihniyle alakalı az önce bahsedilen bütün olaylar doğru bir şekilde gözlemlenmiştir ancak tamamen zıt bir düşüncede etkin hale gelen grup oluşumunun diğer belirtilerini, grup zihninin mutlaka takip etmesi gereken daha yüksek fikirlerden ayırt etmek de mümkündür.

Le Bon, bazı özel durumlarda grubun ahlaki değerlerinin, grubu oluşturan bireylerin ahlaki değerlerinden daha üstün olabileceğini ve sadece toplulukların yüksek seviyede cömertliğe ve fedakarlığa eğimli olduğunu kabul etmek için hazırlanmıştır. “Yalnız olan bireylerde kişiyi harekete geçirme gücü sadece ki-

şisel ilgiler iken, grup içindeyken kişisel ilgiler çok nadir öne çıkar.” (Le Bon, çeviri 1920, 65.) Diğer yazarlar, bireyler için ahlaki standartlar koyan tek şeyin, bireyin bu standartların yüksek taleplerine ulaşmaya çalışırken bu kuralların birinde ya da ötekisinde başarısızlığa uğramasına rağmen, toplum olduğunu ileri sürerler. Ya da bu yazarlar, bazı istisnai durumlarda toplumlarda en olağanüstü grup başarılarını mümkünleştiren şevk denilen bir olgunun ortaya çıkabileceğine dikkat çekerler.

Düşünsel işe gelince, düşünce alanındaki büyük kararların ve problemlerin çözümlerinin sadece kendi başına çalışan bir birey için mümkün olduğu bir gerçek olarak kalmaya devam ediyor. Ancak grup zihninin de zeka alanındaki yaratıcı düşünce üretme kabiliyeti, halk müziğinde, halk biliminde gösterildiği gibi dilin kendisi tarafından da gösterilmektedir. Bu açık bir soru olarak kalmaya devam etmektedir ve daha da fazlası bireysel bir düşünür ya da yazar, yaşadığı grubun etkisine ne kadar minnettar olmalıdır ve diğerlerinin aynı anda paylaştığı zihinsel bir işi onlardan daha iyi ne kadar yapabilmektedir.

Tamamen tutarsız bu açıklamalara rağmen, grup psikolojisinin çabaları başarısız bir sonuç elde etmeye mecbur gibi görünüyor. Ancak bu ikilemden kaçmanın daha umut verici bir yolunu bulmak kolaydır. ‘Grup’ adı altında muhtemel olarak toplanan çok sayıdaki ve oldukça farklı yapının belki de ayırt edilmesi gerekir. Sighele, Le Bon ve diğerleri, grupların aceleyle toplanmış, geçici ilgileri olan ve değişik türde insanlardan oluşan kısa süreli bir özelliği olduğunu iddia etmişlerdir. Devrimci grupların en başta da Fransız Devrimi’ni gerçekleştirenlerin özellikleri şüphesiz bir şekilde kendi açıklamalarından etkilenmeleridir. Karşıt fikirler kendi kökenlerini insanoğlunun kendi hayatlarını aktardığı ve toplumun kurumlarında şekillenen istikrarlı gruplara ya da derneklere borçludurlar. İlk soydan olan insanların grupları ile ikinci soydan olan insanların ilişkileri yüksek ama dalgalı denizden dip dalgasına kadar aynı türdendir.

McDougall, ‘Grup Zihni’ kitabında, az önce bahsedilen aynı zıtlıktan yola çıkmıştır ve örgütlenmenin nedenleri için bir çözüm bulmuştur. En basit şekilde, grubun hiçbir örgütlenmeye sahip olmadığını ya da güçlkle bir ismi hak ettiğini söylemektedir ve bu şekilde olan bir grubu “kalabalık” olarak tanımlamaktadır. Ancak McDougall, bir insan kalabalığının bütün olayları, örgütlenmenin kurallarını aktarmadan bir araya gelebileceğini ve toplumsal psikolojinin en gerekli gerçeklerinin kusursuz olarak özel bir kolaylıkla gözlemlenebileceğini söylemiştir (McDougall, 1920, 22). Rastgele insan kalabalığının bir araya gelerek psikolojik anlamda grup oluşturmada önce bir koşulun sağlanması gerekmektedir: bu bireylerde mutlaka birbirleriyle, bir nesneye aynı ilgiyi duymak, bir durumda aynı duygusal önyargıya sahip olmak gibi benzer bir şeylerin olması gerekmektedir.(“sonuç olarak” bir şeyler katmaktan hoşlanmalıyım) “bir derecede karşılıklı etki” (Ibid., 23). Bu “zihinsel türdeşlik” ne kadar fazla olursa, bireyler psikolojik bir grup oluşturmaya o kadar gönüllü olur ve grubun belirtileri bir o kadar göze çarpıcı olur.

Grup oluşumunun en dikkat çekici ve de en önemli sonucu, grubun bireylerinde oluşan “duyguların yüceltilmesi ve derinleştirilmesi” dir (Ibid., 24). McDougall’ın düşüncesine göre, erkekler başka hiçbir koşul altında erişmediği ya da nadiren eriştiği duygulara grubun içine karıştığında bir adım daha yaklaşır ve ilgilenenler için bu keyif verici bir deneyimdir. Kendilerini açıkça tutkularına bırakırlar ve bu yüzden grubun içine birleşmiş bir şekilde ve bireyselliğin sınırlayıcı hissi kaybolur. Bireylerin bu şekilde ortak bir dürtüye kapılma davranışı, McDougall’ın “temel anlayışlı tepki ile duyguları direk olarak başlatmanın ilkeleleri” diye adlandırdığı yolla açıklamaktadır (Ibid., 25). Duygusal bir durumun belirtilerinin algılanması, onları algılayan insanda aynı etkiyi uyandırması kendiliğinden hesaplanır. Aynı zamanda aynı etki gözlenen insan sayısı ne kadar fazla ise bu kendiliğinden olan baskının büyümesi de o kadar güçlü olur. Birey eleştiri-

ri gücünü kaybeder ve kendini aynı etkiye bırakır. Ancak birey bunu yaparak onda bu sonucu ortaya çıkaran başka insanların heyecanını artırır ve böylelikle karşılıklı etkileşimle, bireylerin etkileyici yükümlülüğü yoğunlaşır. Açık olan bir şey var ki başkalarıyla aynı şeyi yapmanın mecburiyeti birçok kişiyle uyum içinde kalmak istemekten geliyor. Kaba ve basit duygusal güdüler grup içinde çabuk yayılmaya meyillidir (Ibid., 39).

Etkilenmenin yoğunlaşması için olan bu mekanizma grubun sayesinde ortaya çıkan diğer bazı etkiler tarafından tercih edilir. Grup bireyi sınırsız bir güç ve üstesinden gelinemez bir tehlike olması için zorlar. Grup, bir an için otoritenin sahibi olan, cezası bireyin korkuları olan ve bireyin, uğruna birçok engellenmeye maruz kaldığı insan toplumunun bütünüyle yer değiştirir. Bireyin kendisini bunun karşısına koyması açıkça onun için çok tehlikelidir. Birey için etrafındaki örnekleri takip etmek hatta belki “yığınla aramak” bile onun için daha güvenli olacaktır. Yeni otoriteye uyum için önceki “bilincini” kullanım dışı bırakabilir ve bu yüzden engellenmelerin kalkmasından elde ettiği artan keyfin çekiciliğine boyun eğer. Genel olarak bu yüzden, bu çok göze çarpmaz ve böylelikle gruptaki bir bireyi normal koşullarda uzak kaldığı bir şeyler yaparken ya da bir şeyleri onaylarken görmeliyiz. Bu şekilde genellikle gizemli bir kelime olan “telkin etme” ile örtülmüş bilinmezliği aydınlatmayı bile ümit edebiliriz.

McDougall gruptaki zekanın toplu olarak engellenmesi hakkındaki tezi çürütmez (Ibid., 41). Daha düşük zekanın anlayışının daha yüksek zekanın değerini kendi seviyesine düşürdüğünü söyler. Daha yüksek seviyedeki zeka hareketlerinde engellenir çünkü genelde etkileşimin yoğunlaştırılması zihinsel çalışmanın doğruluğu için istenilmeyen durumlar yaratabilir. Diğer bir neden ise bireyler grup tarafından korkutulur ve her bir bireyin kendi performansı için duyduğu sorumluluk hissinde bir azalma vardır.

McDougall'ın basit “örgütlenmemiş bir grubun psikolojik davranışını özetlediği görüşü Le Bon'un görüşlerinden daha fazla cana yakın değildir. Böyle bir grup “aşırı şekilde duygusal, fevri, şiddetli, kararsız, tutarsız, iradesiz ve hareketlerinde abartılıdır. Sadece kaba duyguları gösterir ve duygularından daha az arınmıştır; telkine oldukça açıktır, kafa yorma konusunda dikkatsizdir, karar almada çabuktur, en basit ve mükemmel olmayan kararları bile almaya kabiliyetsizdir; kolaylıkla yönetilebilir, kendinin farkında olma konusunda yetersizdir, kendine olan saygısı ve sorumluluk duygusu eksiktir, kendi zorlamasıyla bilincinden uzaklaşabilir bu yüzden grup, sorumluluk sahibi olmayan ve mutlak gücün bütün belirtileri üretmeye meyillidir. Bu durumun sonucu olarak, grubun davranışı, ortalama bir bireyin davranışı gibi değil de daha çok başa çıkılmaz bir çocuk ya da yabancı bir durumdaki cahil ve hırslı bir zalim gibidir. En kötü durumlarda normal bir insanın davranışı gibi değil de vahşi bir canavarın davranışı gibidir.” (Ibid., 45.)

McDougall çok iyi örgütlenmiş bir grubu yukarıda bahsedilen grupla karşılaştırdığı için özel bu örgütlenmenin ne içerdiğini öğrenmeye ve hangi etmenler tarafından oluşturulduğuna özel bir ilgi duyuyoruz. Yazar toplum zihnini daha yüksek bir seviyeye çıkartmak için beş tane “temel koşul” saymıştır.

Birinci ve en temel olan koşul, grubun varlığında belirli bir derecede süreklilik olmalıdır. Bu fiziksel de olabilir resmi de olabilir. Eğer aynı bireyler belirli bir zaman grup içinde kalmaya devam ederse bu fiziksel olur. Bireylerin başarılarıyla bağlanan sabit pozisyonlar bir grup sistemi oluşturuyorsa bu da resmi olur.

İkinci koşul, gruba üye bireyde grubun yapısıyla, birleşmeyle, işlevleriyle ve becerileriyle ilgili bazı fikirlerin oluşması gerekmektedir ve bu şekilde birey grupla bir bütün olarak duygusal bir ilişki kurabilir.

Üçüncü koşul, grup ona benzeyen ama birçok konuda farklı olan diğer gruplarla etkileşim halinde (belki de rekabet durumunda) olmalıdır.

Dördüncü koşul, grup özellikle bireylerin birbirleriyle olan ilişkisini belirleyen geleneklere, göreneklere ve alışkanlıklara sahip olmalıdır.

Beşinci koşul, grup, özelleşme ve onu meydana getiren işlevlerinin ayırt edilmesi şeklinde ifade edilen belirli bir yapıya sahip olmalıdır.

McDougall'a göre eğer bu koşullar sağlanırsa grup oluşumunun psikolojik dezavantajları ortadan kaldırılır. Zihinsel yeteneğin toplu bir şekilde aşağı seviyeye çekilmesini, zihinsel görevlerin performansını gruptan uzaklaştırıp bu performansları grubun bireyleri için ayırırsak engelleyebiliriz.

McDougall'ın, grubun "örgütlenmesi" olarak adlandırdığı durum daha haklı sebeplerle başka bir yolla açıklanabilir. Problem, bireye ait olan ve grup oluşumu tarafından söndürülen özelliklerin nasıl oluşturulduğuna bağlıdır. Birey için, grubun dışarı, kendi devamlılığına, kendi öz-bilincine, geleneklere ve göreneklere, kendine özgü işlevlere ve pozisyonuna sahip olduğu yerdir ve birey burada kendini rakiplerinden ayrı tutar. Bireyin "örgütlenmemiş" grubun içine girmesi yüzünden, birey bu ayırt edici özelliklerini bir süreliğine kaybeder. Eğer amacın, grubu bireyin özellikleriyle donatmak olduğunu fark edersek, Trotter'in kıymetli bir düşüncesini hatırlayabiliriz. Grupları oluşturmaya olan eğilim, daha ileri bir organizma oluşturmak için çok hücreli canlıların biyolojik bir devamlılığın etkisidir.

IV

TELKİN VE LİBİDO

Grup içindeki bir bireyin, grubun etkisi altına girdiğinde zihinsel faaliyetinde büyük bir değişiklik meydana geldiğini söyleyerek başlamıştık. Bireyin etkileme yatkınlığı olağanüstü bir şekilde yoğunlaşırken zihinsel yeteneği önemli derecede azalmıştır. Her iki süreç de bireyin gruptaki diğer insanlara yakınlaşma yönüne kanıt olmaktadır ve bu sonuç sadece, her bireye özgü olan dürtülerin engellenmişliğinin kaldırılmasıyla ve bireyin gerçekten kendisine ait olan isteklerini ifade etmekten vazgeçmesiyle elde edilebilir. Bütün bu istenmeyen sonuçların daha büyük bir grup “örgütlenmesi” ile en azından önlenebileceğini duymuştuk ancak bu grup psikolojisinin temel gerçekleriyle (etkilerin yoğunlaşması ve gruptaki zihin gücünün engellenmesi) zıtlık içinde değildir. Şu anda ilgimiz grup içindeki bir bireyde meydana gelen bu zihinsel değişikliğin psikolojik açıklamasını bulmak.

Daha önce de bahsedildiği gibi bireyin gözünü korkutmak, başka bir deyişle, kendini koruma güdüsü gibi mantıksal nedenlerin görünürdeki olayı kapsamadığı çok açık. Bunun ötesinde, sosyoloji ve grup psikolojisi otoriteleri tarafından açıklama olarak ileri sürülen şey çeşitli isimler verilmesine rağmen genellikle aynıdır. Bu şey sihirli söz “telkin”dir. Tarde (1890) bunu “taklit” olarak adlandırmaktadır ancak telkin kavramı altında taklit olduğunu ileri süren bu yazarın fikrine katılamayacağız ve taklit gerçekte telkinin bir sonucudur (Brugailles, 1913). Le Bon bu sosyal olayın kafa karıştırıcı bütün noktalarının kaynağını iki noktada bulmuştur: bireylerin karşılıklı olarak birbirini telkin etmesi ve liderlerin saygınlığı. Ancak saygınlık ne kadar telkin etkisi uyandırma kapasitesiyle kabul edilebilir. McDougall bir anlığına “duyguları basitçe harekete geçirme” ilkesiyle telkinin varsayımı olmadan bunu başarabileceğimiz izlenimini

veriyor. Ancak daha fazla düşündüğümüzde bu ilkenin, duygusal etmenlerin yarattığı stres dışında bizim bildiğimiz “taklit” ve “yayılma” açıklamalarından daha fazla bir şey söylemediğini fark etmeye zorlanıyoruz. Hiç şüphesiz ki başkasının duygularının belirtilerinin farkında olduğumuz zaman, kendimizi aynı duygu durumuna sokmaya meyilliyiz. Ancak ne kadar sıklıkla biz bu duygunun karşısında durmayı başaramıyoruz, ona direnemiyoruz ve bu duyguya en zıt şekilde tepki veremiyoruz? Neden bir grup içindeyken bu yayılma etkisine sürekli olarak izin veriyoruz? Bir kere daha söylemeliyiz ki bizi uymaya zorlayan bu yatkınlık taklittir ve bizde bu duyguyu yaratan şey ise grubun yönlendirici etkisidir. Bundan oldukça farklı bir şekilde, McDougall telkinden kurtulmamıza olanak vermez; grupların kendilerine özel telkine açıklıkla ayırt edilebileceğini başka yazarlardan duyduğumuz kadar ondan da duymuştuk.

Bunun sonucunda, telkin (ya da daha doğru şekliyle telkine açıklık) aslında azaltılamayan temel bir olaydır ve bireyin zihinsel hayatının esas gerçeğidir. Bernheim’in düşünceleri gibi hayret verici sanatına 1889 yılında şahit oldum. Telkinin gaddarlığına olan örtülü kin duygusunu bile hatırlıyorum. Kendini sorumsuz gibi gösteren bir hasta çılgınlıklarla karşılandı: “Ne yapıyorsun?” *Vous vous contre-suggestionnez!*, bu adaletsizliğin ve şiddet eyleminin göstergesi dedim kendi kendime. Eğer insanlar telkinle onu boyundurukları altına almaya çalışıyorlarsa aksi yönde telkin yapmak onun kesinlikle hakkıdır. Daha sonra benim bu direnişim, telkine karşı çıkan, her şeyi açıklayan, açıklamadan muaf olan bir yön aldı. Bunu düşünerek eski bir bilmeceyi tekrar ettim:

Christopher, Christ’i usandırdı; Christ bütün dünyayı usandırdı; öyleyse Christopher adını nereye attı?

Otuz yıl ondan ayrı bir kenarda durduktan sonra telkinin sırrının çözmeye şimdi bir kere daha yaklaştım ama durumda hiçbir

değişiklik göremedim (bu cümleye bir istisna elbette ki psikanalistin etkisine tanıklık etmek olabilir). Telkin kavramını doğru bir şekilde oluşturmak için gösterilen özel çabaların, bu ismin alışlagelmiş kullanımına uymak için yapıldığını fark ettim (örn. McDougall, 1920). Bu daha genişletilmiş bir kullanım kazanan ve gitgide anlamını daha da yitiren kelime için kesinlikle gereksiz değildir. Ancak yeterli mantıksal temeli olmayan koşullarda insanı etkileyen telkinin doğasını anlamak için hiçbir açıklama yoktur. Eğer detaylı bir araştırmanın üstlenileceğinin an meselesi olduğunun farkında olmasaydım, son otuz yılın literatürünü inceleyerek bu cümleyi destekleme işinden kaçınmamalıydım.

Bunun yerine, grup psikolojisi üzerine ışık tutmak amacıyla “libido” kavramını kullanma girişiminde bulunacağım. Libido, psikonevrozların çalışılmasında iyi hizmet veren bir kavramdır.

Libido duyguların teorisinden alınan bir ifadedir. Libido ya gerçekten ölçülememesine rağmen sayısal büyüklük olarak düşünülen enerji ismini veriyoruz. Libidoyu, güdüler her şeyi yapmak zorunda olan “aşk” kelimesinin bünyesine alabiliriz. Aşk derken ne demek istediğimizin esası cinsel aşka ve amacı olan cinsel birlikteliğe dayanmaktadır. Ancak, bunu kendini ve başkalarını sevmek, aileyi ve çocuklarını sevmek, arkadaşlık ve insan sevgisi, kendini bazı somut nesnelere ve somut fikirlere adanmak gibi içinde sevgi kelimesini bulunduran durumlardan ayırmıyoruz. Bizim sunduğumuz gerekçeler psikanalitik araştırmaların, bu yatkınlıkların aynı içgüdüsel uyarıların ifadesi olduğunu öğrettiği gerçeğine dayanıyor. Her iki cinsin birbirleriyle olan ilişkilerinde içgüdüleri cinsel birleşmeye doğru götürüyor ama diğer durumlarda kendi kimliklerinin (yakınlığa duyulan özlem ve fedakarlık gibi özelliklerin) fark edilmesini sağlamak için asıl doğalarını yeteri kadar korumalarına rağmen bu amaçtan sapıyorlar ya da bu amaca ulaşmaları engelleniyor.

Dilin, birleşmenin tamamen savunulabilir kısmının, “aşk” kelimesinin çok sayıdaki kullanımıyla oluşmasına olanak vere-

ceği düşüncesindeyiz ve aşk kelimesini bilimsel tartışmalarımıza ve açıklamalarımıza temel almaktan daha iyi bir şey yapamayız. Bu kararı oluştururken, aşırı yenilikçi bir hareketin suçlusuymuş gibi psikanaliz hafif bir öfke fırtınasının oluşmasına izin verir. Aşkı bu geniş anlamda kabul ederken yeni hiçbir şey yapılmamış. Kendi kökeninde, işlevinde ve cinsel aşkla olan ilişkisinde, filozof Plato'nun "Eros" kavramı aşk gücü psikanalizin libidosu kavramıyla kesişmektedir. Nachmansohn'un (1915) ve Pfister'in (1921) da gösterdiği gibi ve bir hareketin öncüsü olan Paul, Corinthians'a yazdığı ünlü mektubunda, aşkı her şeyin üstünden tutar ve o da aşkı kesinlikle geniş anlamında anlamıştır. Bu sadece gösterir ki erkekler en fazla beğendiklerini söyledikleri zaman bile her zaman büyük düşünürleri ciddiye almazlar.

Psikanaliz, bu aşk güdülerine kökeninden dolayı cinsel iç-güdüler adını vermiştir. "Eğitimli" olan insanların büyük bir kısmı bu terminolojiyi bir hakaret olarak düşünmektedir ve bunun rövanşını "çarpıtılmış cinsellik" serzenişi ile psikanalize cevap vererek almıştır. Cinselliği insan doğasını incitici ya da aşağılayıcı olarak düşünen herhangi biri, daha kibar ifadesi olan "Eros" ve "erotik" kavramlarını kullanma özgürlüğüne sahiptir. İlkinde böyle bir şey yapmış olabilirim ve bu yüzden kendimi birçok zıtlıktan ayrı tutuyorum. Ancak bunu, cesaretsizlikten ödün vermeyi önlemek istediğim için yapmıyorum. Hiç kimse bu yolun birini nereye yönlendirebileceğini söyleyemez; birisi kelimelerle ilk yolu verir ve sonra azar azar kuvveti de verir.

Aşk ilişkilerinin ya da daha tarafsız bir ifadeyle duygusal bağların da grup zihninin varlığını oluşturduğu varsayımıyla şansımızı deneyeceğiz. Otoritelerin bu ilişkilerden hiç bahsetmediğini hatırlayalım. Onlara neyin karşılık geldiği telkinin paravanında, sığınağında saklıdır. Hipotezimiz geçici iki tane düşüncelerden ilk aşamada destek buluyor. Birincisi, bir grup açık olarak bir tür güç tarafından bir arada tutulur: güç dünyadaki her şeyi

bir arada tutan Eros'tan daha başarı ile verilebilir. İkincisi, eğer grup içindeki bir birey kendi ayırt ediciliğinden vazgeçerse ve diğer üyelerin telkinle kendisini etkilemesine izin verirse bu başkalarına, karşılarında olmaktan ziyade onlarla uyum içinde olma gereksinimi duyduğu için yaptığı izlenimini verir.

YAPAY İKİ GRUP: KİLİSE VE ORDU

Grubun yapısı hakkında bildiklerimizden hatırlayabiliriz ki çok farklı grupları ve gelişimlerdeki zıt alanları birbirinden ayırt etmek mümkündür. Çok çabuk dağılan ve çok uzun süre varlığını sürdüren gruplar: aynı türden bireylerden oluşan homojen gruplar, homojen olmayan gruplar, doğal gruplar, bir arada bulunmak için dışarıdan bir güce ihtiyaç duyan yapay gruplar, ilkel gruplar ve belirli bir yapıya sahip son derece örgütlenmiş gruplar. Yazarların daha az ilgi göstermeye yüreklendirildiği konuyla ilgili ayrıma değinmeliyiz. Lideri olmayan ve olan grupların ayrımından bahsediyorum. Sıradan yöntemlerin tam tersine, bizim hareket noktamıza benzeyen basit bir grup oluşumu seçmek yerine oldukça düzenli, uzun süre varlığını devam ettiren ve yapay grupları seçelim. Bu tarz yapıların en ilginç örnekleri kiliseler ve ordulardır.

Kilise ve ordu yapay gruplardır. Başka bir deyişle, bu grupların dağılmasını önleyen belirli dışsal bir güç işlemektedir. Bir kural olarak böyle bir gruba dahil olup olmamayı istemesi konusunda bir insana danışılmaz ya da ona hiçbir seçenek verilmez. Bu gruptan ayrılmaya yönelik herhangi bir girişim zulümle veya ağır ceza ile karşılaşır ya da bu girişim belirli koşullara bağlıdır. Bu kuruluşların böylesine özel bir korunmaya neden ihtiyaçları olduğunu araştırmak şu anki ilgimizin oldukça dışındadır. Bizim ilgimizi çeken sadece gerçeklik olarak adlandırılan bir durumdur. Diğer durumlarda daha çok gizlenmiş, oldukça iyi bir şekilde örgütlenmiş, daha önce bahsedildiği şekilde dağılmaktan korunan gruplarda gözlenebilir.

Bir kilisede (Katolik Kilisesinin avantajı ile), bir orduda da olduğu gibi, ancak ikisi arasındaki farklılık belki başka yönlerdedir, başlarında gruptaki her bireyi eşit bir şekilde seven birisi-

nin olduğu yanılsaması ikisi için de geçerlidir (Katolik Kilisesinde Mesih, orduda ise Başkomutan). Her şey bu yanılsamaya bağlıdır; eğer bu düşünce yıkılsaydı dışsal güçlerin izin verdiği kadarıyla hem Kilise hem de ordu dağılırdı. Bu eşit sevgi Mesih tarafında açık bir şekilde ifade edilmiştir: “Mademki benim kardeşlerime bir şeyler yaptınız, aynı şeyi bana da yapın.” O, gruptaki bireylerin birbirleriyle kardeş ilişkisi içerisinde olduklarını ve kendisinin onların yedek babaları olduğunu düşünür. Birey üzerine yapılan hütün istekler Mesih’in bu sevgisinden kaynaklanmaktadır. Kilisenin içinde olan demokratik özellik, birçok nedenden dolayı Mesih’in karşısında herkes eşittir ve onun sevgisini herkes eşit olarak paylaşır. Hristiyan toplumu ve bir aile arasındaki benzerlik dua etmektir ve inananlar kendilerini Mesih’in kardeşleri olarak adlandırır. Hiç kuşkusuz ki, her bireyin Mesih’e olan bağı aynı zamanda her birini birbirine bağlar. Aynı şey ordu için de geçerlidir. Başkomutan ordudaki her askeri eşit şekilde seven bir babadır ve bu nedenden dolayı kendi aralarında arkadaşlardır. Ordu yapısal olarak bu şekildeki birçok gruptan oluşması yönüyle Kiliseden farklılık gösterir. Her komutan kendi bölüğünün başkomutanı ve babasıdır ve de kendi birliğinin resmi görevli olmayan çalışanıdır. Aynı yapısal düzenin Kilisede de olduğu doğrudur ancak ekonomik açıdan aynı rolü oynamamaktadır. Bireyler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak ve onlarla ilgilenmek bir başkomutandan çok Mesih’e atfedilebilir.

Bir orduyu birlikte tutma önemine sahip olan, birinin ülkesi, milli şerefi, gibi hiçbir fikrin içinde yer bulamadığı ordunun şehvetli yapısına haklı olarak bir itiraz gelebilir. Bu grup bağının farklı bir durumudur ve hiçbir zaman bu kadar basit olmamıştır; örneğin, Sezar, Wallenstein, Napolyon gibi büyük generaler göstermektedir ki bu fikirler bir ordunun varlığı için olmazsa olmaz değildir. Ordudaki bu şehvetli etkeni, etkili olmadığı durumlarda bile yok saymak sadece teorik anlamda bir ihmal değil

hem de pratik anlamda bir tehlikedir. Alman bilimi kadar ruhsal olmayan Prusyalı askerlik ruhu, 1. Dünya Savaşı'nda bunun sonuçlarından zarar görmüştür. Biliyoruz ki Alman ordusunu tahrip etmiş savaş bozuklukları bireyin orduda oynamayı beklediği role karşı çıkması ile tanınıyor. Simmel'e göre, bir bireyin üstlerinden acımasız muamele görmesi hastalığı harekete geçiren en önemli kuvvettir. Eğer libidonun isteklerinin önemi daha iyi değerlendirilseydi, Amerikan Başkanı'nın gerçek dışı vaatlerinin Ondördüncü maddesine bu kadar kolay inanılmazdı ve muhteşem aletler Alman liderlerinin ellerinde bozulmazdı.

Farkına varılmalıdır ki bu iki yapay gruptaki her birey Mesih'e ve Başkomutana ve gruptaki diğer bireylere bu şehvetli bağ ile bağlıdır. Bu iki bağ nasıl birbirleriyle alakalı, birbirlerine aynı türden mi ve aynı değerleri mi taşıyorlar ve psikolojik olarak nasıl tanımlanıyor gibi sorular sonra ortaya çıkabilecek merak için ayrı bir kenara koyulmalı. Grup psikolojisinde liderlerin önemini yeteri kadar değerlendiremeyen önceki yazarlara karşı hafif bir serzenişte bulunmak gerekir. Grup psikolojisinin en önemli olayına (birey grup içinde özgürlükten yoksundur) bir tanım getirmeye karşı doğru yoldayız. Eğer her birey yoğun bir duygusal bağ ile iki yöne bağlıysa bu durumu bireylerin kişiliklerinde meydana gelen değişikliklere ve kısıtlamaya atfetmekte hiç zorluk çekmeyiz.

Grubun özünde yer alan şehvetli bağlar ve aynı zamanda askeri gruplarda en iyi çalışılabilecek panik durumu bu etkiye bir ipucu olabilir. Bu şekildeki gruplar eğer ayrılırsa panik durumu ortaya çıkabilir. Üstler tarafından verilen emirlerin hiçbiri dinlenmediği zaman ve her bireyin kendi hesabına çalışıp diğerlerini dikkate almadığı zaman panik oluşabilir. Karşılıklı bağlar son bulur, büyük ve anlamsız bir korku bağımsızlığına ulaşır. Bu korku bütün bağları ve diğerlerini düşünme duygusunu hiçe sayacak kadar büyür. McDougall paniği yayılma yoluyla duyguların derinleştirilmesinin tipik bir örneği olarak kullanmıştır. Bütün

bunlara rağmen, tanımlamanın bu mantıksal yöntemi yetersiz kalır. Bu korkunun neden büyüdüğü ile ilgili birçok soru cevap beklemektedir. Tehlikenin büyüklüğü bundan sorumlu olamaz. Ordu için de aynısı geçerlidir; paniğe kapılan birisi belki de daha önce başarıyla büyük ya da daha büyük bir tehlikeyle karşılaşmıştır. Bu kişi tehdit edici tehlikeyle hiçbir ilişkisi olmasına dayanamaz ve genelde en önemsiz durumlardan bile kaçır. Eğer panik korkusu içindeki bir birey sadece kendi hesabına çalışmaya başlarsa şimdiye kadar tanıklık ettiği, tehlikelerin ona küçük görünmesini sağlayan duygusal bağlar varlığına son verir. Artık kendi başına tehlikeyle karşı karşıyadır ve şüphesiz ki tehlikeyi daha büyük olarak düşünür. Bu nedenle, panik korkusu grubun şehvetli yapısının bir rahatlama olduğunu varsayar ve bu rahatlama savunulabilir bir şekilde tepki verir. Bu düşüncenin aksi olan, gruptaki şehvetli bağlar tehlikeyle karşı karşıya kalma korkusuyla zarar görebilir düşüncesi çürütülebilir.

Gruptaki korkunun yayılma yoluyla oldukça artacağı görüşü bu sözlerle en az karşı çıkılan şey değildir. Mc Dougall'ın görüşü, tehlikenin gerçekten büyük olduğu ve grubun güçlü bir duygusal bağı olmadığı zaman durumla tamamen uyuşmaktadır. Ancak, gerçekten yol gösterici durum ve amaçlarımız için en iyi kullanılan yukarıda bahsedilen şeydir. Normalden daha fazla olmayan ve daha önce yaşanan bir tehlike ile karşılaşılmasına rağmen bir bölüğün birlikleri artan bir paniğe kapılabilir. “Panik” kelimesinin kullanımının açık bir şekilde ve belirsizliklerden uzak olması beklenmemelidir. Bazen panik kelimesi herhangi bir toplu korkuyu ifade ederken, bazen bir bireyin bütün bağların sınırını aştığı zamanlarda ve sıklıkla korkunun ortaya çıkmasının herhangi bir olay tarafından desteklenmediği durumlarda kullanılabilir. Eğer “panik” kelimesini herhangi bir toplu korkuyu ifade ederkenki anlamında ele alırsak etki alanı oldukça geniş bir örnekleme yapmış oluruz. Bir bireydeki korku ya tehlikenin büyüklüğü ile ya da duygusal bağların koparılmasıyla meydana

gelebilir İkinci bahsedilen durum nevrotik korku ya da kaygı durumlarıdır. Korkunun ortaya çıktığı gibi ortak tehlikenin arttığı ya da grubu bir arada tutan duygusal bağın azaldığı durumlarda panik de ortaya çıkar. İkinci bahsedilen durum nevrotik kaygıya benzetilebilir.

Mc Dougall gibi paniği, grup zihninin en sade işlevi olarak tanımlayan herhangi bir kişi, grup zihninin en göze çarpan özelliklerinden birini kendi kendine yok ettiği gibi çelişkili bir duruma ulaşacaktır. Paniğin bir grubun yok olması anlamına geldiğinden şüphe duymak imkansızdır. Panik, başkalarını düşünme duygularının yok olmasını içerir.

Paniğin ortaya çıkmasının tipik bir durumu Nestroy'un Judith ve Holofernes hakkında Hebbel'in oyunu adlı parodisinde örneklenmiştir. Bir asker haykırmaktadır: "Komutan başını kaybetti!" ve bunun üzerine bütün Asurlular kaçmışlardır. Bir anlamda liderin kaybolması onun hakkında endişe duyulmaya başlanmasıdır, paniği ortaya çıkarır. Tehlikenin aynı olmasına rağmen gruptaki üyelerin birbirlerine ve liderlerine olan bağları bir kural gibi yok olur. Prens Rupert'in kuyruğu kırılınca düşmesi gibi grup tozun içinde ortadan kaybolur.

Dini bir grubun yok olmasını gözlemlemek çok kolay değildir. Kısa bir süre önce Katolik kökeninin *Hava Karanlıkken* adlı İngilizce bir romanı geçti elime. Bu roman böyle bir ihtimalin ve sonuçlarının, bana göre, mantıklı ve ikna edici bir betimlemesini yapıyor. Roman, Hristiyan insanın düşmanları tarafından yapılan gizli bir planın Cennette bir mezar oluştururken başarıya ulaşmasının nasıl keşfedildiğini anlatıyor.

Dini grubun başına gelen dağılmaya neden olan olayın korku olmadığı farz ediliyor. Bunun yerine, Mesih'in eşit sevgisinden dolayı, daha önceden yapamadıkları, diğer insanlara karşı olan acımasız ve düşmanca güdüler onları var ediyor. Ancak, Mesih'in saltanatı zamanında bile inananlar topluluğuna ait ol-

mayan, onu sevmeyen ve onun tarafından sevilmeyen insanlar bu bağın dışında kalıyorlar. Bu yüzden bir din, kendilerine sevginin dini deseler bile, ona ait olmayanlara karşı katı ve sevgisiz olmalıdır. Her din sahiplendiği sevginin dini ile aynı yoldadır. Ona ait olmayanlara karşı acımasız ve hoşgörüsüz olmak her din için doğaldır. Kişisel olarak inananlara, şüpheci ve umursamaz insanların psikolojik anlamda daha iyi olduklarından dolayı çok sert bir biçimde yaklaşmamalıyız. Eğer bu hoşgörüsüzlük kendisini şiddetçi ve acımasız olarak göstermezse, nadiren de olsa insan davranışlarında bir yumuşama olduğundan bahsedebiliriz. Bunun sebebi, dini inançların ve onlara olan şehvetli bağların inkar edilemez bir şekilde zayıflamasıdır. Eğer dini bir inançta başka bir bağ yer alırsa Din Savaşları zamanında olduğu gibi dışarıda kalanlara karşı aynı hoşgörüsüzlük olacaktır. Eğer bilimsel düşünceler arasındaki farklılıklar grup için de aynı önemi elde etseydi aynı sonuçlar bu yeni güdüyle tekrarlanabilirdi.

VI

BAŞKA SORUNLAR VE İŞ HATLARI

Şimdiye kadar iki yapay gruptan bahsettik ve her ikisinin de iki türlü duygusal bağ tarafından hükmedildiğini bulduk. Bunlardan bir tanesi lider ile olan bağıdır ve grup üyelerini bir arada tutan daha kuralcı bir bağ gibi görünür.

Geriye grubun yapısında açıklanmak ve tanımlanmak üzere çok fazla şey kalıyor. Şu doğrulanmış gerçeğe başlamalıyız ki içinde bu bağları oluşturmadıkça insanların sadece bir araya gelmesiyle grup oluşmaz. Ancak herhangi bir insan topluluğunda, kolaylıkla bir psikolojik grup oluşturma yatkınlığı olduğunu söylememiz gerekir. Dikkatimizi daha az ya da daha çok kalıcı, kendiliğinden oluşan farklı türdeki gruplara vermemiz gerekir. Kökenlerini ve dağılmalarını çalışmaya özen göstermek gerekir. Her şeyin üstünde lideri olan ve olmayan grupların farklılıklarından bahsetmemiz gerekir. Lideri olan grupların temel ve bütün olmayabileceklerini göz önünde bulundurmamız gerekir. Başka gruplarda bir fikrin ve soyutluğun liderde olamayabileceğini (örneğin liderinin gözle görülemediği dini grupların geçiş döneminde olma durumu), birçok insanın paylaştığı bir isteğe olan ortak yatkınlığın bir yedek gibi işlev görmeyeceğini düşünmemiz gerekir. Bu soyutluk ikinci lider diye adlandırdığımız kişide daha az ya da daha çok şekillendirilmiş olabilir ve ilginç çeşitlilikler fikir ve lider arasındaki ilişkiden doğmuş olabilir. Lider ya da yol gösterici fikir olumsuz da olabilir. Belirli bir kişiye ya da kuruma karşı olan düşmanlık belki birleştirici bir şekilde işleyebilir ve aynı türdeki duygusal bağlar olumlu olabilir. Durum böyle olunca akıllara liderin grubun varlığı için zorunlu olup olmadığı sorusu gelebilir.

Ancak bütün bu sorular şimdiye kadar grup psikolojisinin literatürünün bir parçasıyla ilgilendi ve grubun yapısında karşı-

laştığımız temel psikolojik problemlere olan ilgimizi başka yöne çevirmeyi başaramayacak. Dikkatimizi ilk olarak bir grubun ayırt edici özelliği olan şehvetli bağlara en direk kanıtı getirme sözü veren bir düşünceye vereceğiz.

Genel olarak erkeklerin arasında olan duygusal ilişkileri gözümüzün önünde tutalım. Schopenhauer'ın ünlü donan kirpi temsiline göre hiçbiri komşusuyla çok yakın bir ilişkiyi idare edemez.

Psikanalizin kanıtı gösteriyor ki neredeyse iki insan arasındaki belirli bir süre devam eden her duygusal ilişki (evlilik, arkadaşlık, aile ve çocuklar arasındaki ilişki) sadece bastırmanın sonucunda kurtulan hoşnutsuzluk ve düşmanlık tortusu bırakır. Bu, iş ortaklarının ya da bir astın üstü hakkında yakınmasında daha az gizlenmiştir. Aynı şey erkeklerin dahageniş bir şekilde bir araya geldikleri zaman da olmaktadır. İki ailenin evlilikle birbirine bağlandığı her zaman ikisi de kendini daha iyi ya da daha üstte olduğunu düşünmektedir. Her iki komşu kasabadan biri diğerinin en kıskanç rakibidir. Her küçük eyalet diğerine kibirle yukarıdan bakar. Yakın akraba olan iki ırkın kol uzunluğu birbirlerini tutar; Kuzey Almanya Güney Almanya'ya tahammül edemez, İngilizler İskoçyalılara her türlü karalamayı yapar, İspanyalılar Portekizlileri küçümserler. Artık şaşırmıyoruz ki büyük farklılıklar neredeyse aşılması güç bir tiksineye yol açar.

Eğer bu düşmanlık başka durumlarda sevebilecek insanlara yöneltirse biz bunu duyguların tezatlığı olarak adlandırıyoruz. İnsanların yabancılara karşı hissettikleri gizlenmeyen nefret ve hoşnutsuzluğu biz insanın kendini sevmesi yani narsizm olarak adlandırıyoruz. İnsanın kendini sevmesi bireyi korumak için çalışır ve gelişiminin belirli çizgilerinden herhangi bir ayrılma olacakmış gibi davranır. Neden sadece farklılaşmanın detaylarına böyle bir hassasiyet gösterildiğini bilmiyoruz ama çok açık ki bütün bağlarda erkekler kaynağının ne olduğunun bilinmediği nefret ve saldırganlığa bir yatkınlık göstermektedir.

Ancak, hoşgörüsüzlüğün kısa bir süreliğine ya da uzun bir süreliğine ortadan kalktığı zaman bir grup oluşturulur. Grup oluşumu devam ettiği sürece, grup içindeki bireyler birbirleriyle aynı gibi davranır, diğer üyelerinin tuhaflıklarına hoşgörü gösterirler, kendilerini onlarla eşitlerler ve onlara karşı hiçbir hoşnutsuzluk hissetmezler. Teorik bakış açılarımıza göre narsizmin böyle bir kısıtlılığı sadece bir sebepten dolayı oluşabilir bu da diğer insanlarla olan şehvetli bağlardır. Kendine olan sevgi sadece bir engel tanır o da başka insanlara ve nesnelere olan sevgidir. Kendi içindeki dayanışma grubu libidonun hiçbir etkisi olmadan başka insanlara hoşgörü göstermeye ve onları düşünmeye yönlendirmeli midir gibi bir soru yükseliyor. Bu itiraz belki narsizmin var olan hiçbir kısıtlamasının bu şekilde etkilenmeyeceği çünkü bu hoşgörü diğer insanların birlikteliğinden doğrudan kazanılan avantajlarından daha uzun süre devam etmeyeceği gibi bir yanıtla karşılaşabilir. Bu tartışmanın pratik anlamdaki önemi varsayılandan daha azdır. Birliktelik durumlarında görüldüğü gibi iş arkadaşları arasında düzenli olarak aralarındaki ilişkiyi sadece faydanın ötesinde sürdüren ve kuvvetlendiren şehvetli bağlar oluşturulur. Aynı şey erkeklerin sosyal ilişkilerinde, psikanalitik araştırmaların aşına olduğu bireysel libidonun gelişimi yönünde de geçerlidir. Libido kendisini büyük hayati ihtiyaçların giderilmesine bağlar ve ilk nesnesini bu süreci yaşayan insanlardan seçer. Genel olarak insanoğlunun gelişiminde, sevgi tek başına bencilliği fedakarlığa taşıyan uygarlaştırıcı etken olarak hareket eder. Aynı şey hem kadınlar için değerli olan hiçbir şeye zarar vermeyen bütün yasaklarla kadınların cinsel aşkı için hem de eşcinsel erkekler için geçerlidir.

Eğer grup içinde kendine olan narsistik sevgi kısıtlamalara maruz kalırsa grup oluşumunun temelinin grubun üyeleri arasında yeni türdeki şehvetli bağları içerdiğinin güçlü bir göstergesidir.

İlgimizi şu anda gruplarda var olan bu bağların doğasının ne olduğunu anlamaya yöneltebiliriz. Nevrozların şimdiye kadar ilgilendiğimiz psikanalitik çalışmalarında neredeyse nesnelerle olan bağların yalnızca cinsel bir amacın peşinde koşan aşk güdöleri tarafından yapılır. Gruplarda bu şekilde bir cinsel amaçla ilgili hiçbir sorunun kanıtı yoktur. Burara, asıl amacından çevrilmiş olmasına rağmen bu hesapta daha az enerji ile çalışmayan sevgi güdüleriyle ilgileniyoruz. Sıradan bir nesne yükünün sınırları içerisinde cinsel amaçtan çevrilmiş güdünün sapma olayını daha önceden gözlemlemiştik. Onları sevmenin dereceleri olarak tanımlıyoruz ve onları egonun haklarına saldırıda yer almasından tanıyoruz. şimdi dikkatimizi daha yakından sevme durumunun gruplarda var olan bağlara aktarılmasına yöneltiyoruz. Buna ek olarak, bu şekildeki nesne yükünün, cinsel hayattan bildiğimiz gibi, sadece diğer insanlarla olan duygusal bağları mı temsil ettiğini yoksa başka işleyişlerin de var olup olmadığını bilmek istiyoruz.

Psikanalizden öğrendiğimiz gibi duygusal bağlar için başka işleyişler de vardır ve bu yeteri kadar bilinmeyen ve tanımlaması zor olan zaman zaman bizi grup psikolojisinin konusundan uzak tutan *özdeşleşme* olarak adlandırılır.

VII

ÖZDEŞLEŞME

Özdeşleşme, psikanaliz tarafından başka insanlarla olan duygusal bağların en eski tanımlanması olarak bilinir. Özdeşleşme Oidipus kompleksinin tarihinde önemli bir rol oynamaktadır. Küçük bir erkek çocuğu babasına özel bir ilgi gösterir; babası gibi büyümek ve onun gibi olmak ister ve onun yerine geçmek ister. En basit şekliyle diyebiliriz ki babasını kendine örnek alır. Bu davranış, çocuğun babasına veya genel olarak erkeklere pasif ya da feminen yaklaşımla başarılmaz; tam tersine tipik olarak masküldür ve Oidipus kompleksinin tanımına çok iyi uymaktadır.

Çocuğun babasıyla özdeşleşmesiyle birlikte ya da biraz daha sonra bağıllık tarzına (anaklitik) göre annesine gerçek bir nesne yükü geliştirmeye başlar. Çocuk daha sonra psikolojik olarak ayrı iki tür bağ gösterir: annesine karşı doğrudan cinsel bir nesne yükü ve model olarak aldığı babasıyla bir özdeşleşme. Her iki bağ da belirli bir süre karşılıklı bir etki ya da müdahale olmadan yan yana geçinip giderler. Zihinsel hayatın birleşmesine doğru karşı konulamaz ilerlemenin sonucunda, en sonunda bu iki bağ bir araya gelir ve Oidipus kompleksi bu ikisinin birleşmesinden doğar. Küçük çocuk annesine ulaşan yolda babasının durduğunun farkına varır. Çocuğun babasıyla olan özdeşleşmesi sonra düşmanca bir görünüşe bürünür ve annesini düşünerek babasıyla yer değiştirmek ister. Aslında özdeşleşme ilk başta çelişkilidir, başkasının ortadan kalma isteği gibi kolaylıkla duyarlılık ifadesi olarak değişebilir. Libido organizasyonu arzu ettiğimiz nesnenin ve ödülün yeme ile asimile edildiği ve bu şekilde yok olduğu oral evrenin türevi gibi hareket eder. Bildiğimiz gibi yamyam bu noktada durur; düşmanlarına yiyip bitirici bir düşkünlüğü vardır ve sadece ona düşkün olan insanları yiyip bitirir.

Baba ile olan özdeşleşmenin sonraki gelişimi kolaylıkla ortadan kalkabilir. Oidipus kompleksi tersine çevrilebilir ve baba cinsel isteklerin tatmin olmayı istediği nesne olarak düşünülebilir. Bu özdeşleşme olayında baba, onunla olan bir nesne bağının öncüsü olur. Aynı şey gerekli olan yerine geçme ile kız çocuğu için de geçerlidir.

Baba ile özdeşleşme ve babayı bir nesne olarak seçmek arasındaki ayrımı bir formülle yapmak kolaydır. İlk durumda kişinin babası kişinin ne olmak istediğidir. İkinci durumda ise baba kişinin sahip olmak istediğidir. Bu ayrım, bağlılığın egonun öznesi mi yoksa nesnesi mi olduğuna bağlıdır. İlk türdeki gibi bir bağ herhangi bir cinsel nesne seçimi yapmadan önce zaten mümkündür. Ayrımın metapsikolojik bir açıklamasını yapmak oldukça zordur. Sadece görebiliriz ki özdeşleşme bir kişi model alındıktan sonra insanın egosunu şekillendirmek için çaba harcar.

Özdeşleşmenin karışık bağlantılarından ziyade nevrotik belirtilerin yapısında olduğu zamanı çözelim. Farz edelim ki küçük bir kız çocuğu annesi gibi aynı can sıkıcı (örneğin ıstıraplı öksürük) belirtileri geliştirmiş. Bu çok çeşitli şekillerde olabilir. Bu özdeşleşme Oidipus kompleksten geliyor olabilir. Böyle bir durumda özdeşleşme kızda annenin yerine geçmek için beslediği düşmanca isteğin ve kızın babasına karşı beslediği nesne sevgisinin açıklanmasının önemini artırıyor. Özdeşleşme, annesinin yerinde olmak istemesinin suçluluk duygusuna bir gerçeklik kazandırıyor: “Annen olmak istedin ve şimdi sen sensin.” Bu histerik bir belirti yapısının bütün işleyişidir. Ya da, diğer taraftan, sevilen insandaki belirtilerle aynı olabilir. Örneğin, Dora, babasının öksürüğünü taklit etti. Bu durumda geline nokta *bu özdeşleşme nesne seçiminin yerine ortaya çıktı ve bu nesne seçimi özdeşleşmeye geri döndü* diyerek tanımlayabiliriz. Öğrendik ki özdeşleşme duygusal bağın en eski ve asıl biçimidir. Bastırma ve bilinçaltı mekanizması baskınken belirtilerin olduğu durumlar-

da nesne seçimi özdeşleşmeye geri dönüyor (ego nesnenin özelliklerini üzerine alıyor). Bu özdeşleşmelerde ego bazen sevilmeyen bazen de sevilen bir insanı taklit ediyor. Her iki durumda da özdeşleşme kısmi ve oldukça kısıtlıdır, nesnesi olan insandan sadece bir özellik alır.

Belirti oluşumunda sık sık ve önemli olan, taklit edilen insanla olan her türlü nesnesel özdeşleşmenin bırakıldığı üçüncü bir durum vardır. Farz edelim ki yatılı okuldaki kızlardan bir tanesi gizli bir aşk içinde olduğu birisinden kıskançlığını artıran bir mektup aldı ve bu mektuba histerik bir kişiye uyan şekilde tepki verdi. Daha sonra durumu bilen arkadaşlarından bir tanesi zihinsel olarak aynı uyumu yakaladı. Bu özdeşleşme mekanizması, ihtimale veya kendini aynı duruma koyma isteğine bağlıdır. Diğer kızlar da gizli bir aşk ilişkisi olsun isterlerdi ve suçluluk duygusunun etkisi altında bu durumda yer almayı kabul ederler. Onların sempati duygusundan uzak olduklarını kabul etmek yanlış olur. Buna karşılık, sempati sadece özdeşleşmenin dışında ortaya çıkar ve bu şekildeki bulaşma ya da taklit etmenin, önceden var olan sempati duygusunun bir kızın okulundaki arkadaşlar arasındakinden daha az olduğu durumlarda yer aldığı kanıtlanmıştır. Bir ego diğeriyle olan önemli benzerliği bir noktaya bağlıdır, bizim örneğimizde aynı duygulara açıklığa bağlıdır; özdeşleşme bu noktanın üzerine kurulur ve bulaştırıcı durumun etkisi altında egonun ürettiği belirtilerle yer değiştirir. Belirtiler aracılığıyla özdeşleşme bu yüzden, bastırılmak zorunda kalınan iki ego arasındaki rastlantı noktasını işaret eder.

Bu üç kaynaktan ne öğrendiğimiz belki şu şekilde özetlenebilir. Birincisi, özdeşleşme bir nesne ile olan duygusal bir bağın asıl biçimidir. İkincisi, özdeşleşme gerileyici bir yolda şehvetli bir nesne bağı için nesneyi egoda içselleştirme yoluyla bir yedek olur. Üçüncüsü, özdeşleşme cinsel isteğin nesnesi olmayan bir insan ile paylaşılan ortak bir özelliğin herhangi bir yeni algısıyla ortaya çıkabilir. Bu ortak özellik ne kadar yaygınlaşırsa özdeşleş-

me o kadar başarılı olur ve böylelikle, yeni bir bağın başlangıcını temsil eder.

Bir grup içindeki üyelerin birbirlerine olan karşılıklı bağ, ortak önemli bir duygusal özelliğe bağlı olan özdeşleşmenin doğasıdır ve tahmin edebiliriz ki bu ortak özellik lidere olan doğal bağdan kaynaklanmaktadır. Diğer bir tahmin özdeşleşmenin problemlerinden yorulmaktan uzak olduğumuzu söyleyebilir ve psikolojinin “empati” olarak adlandırdığı süreçle karşı karşıya gelebiliriz. Empati, diğer insanlarda egomuza doğal olarak neyin yabancı olduğunu anlamamızda önemli bir rol oynamaktadır. Biz özdeşleşmenin anlık duygusal etkilerini kısıtlayalım ve bizim zihinsel hayatımızda olan önemini bir kenara bırakalım.

Ruh hastalıklarının en zor konularını araştıran psikanalitik araştırmalar, özdeşleşmenin kolaylıkla anlaşılamayan durumlarını gösterebiliyor. Daha iyi inceleyebilmek için bu durumlardan iki tanesini ele alalım.

Erkeklerde eşcinselliğinin oluşumu genellikle şöyledir. Genç bir adam sıra dışı bir şekilde uzun ve aşırı derecede annesine Oidipus kompleks ile sabitlenmiştir. Ancak, ergenliğin sonunda annesine olan ilgisini diğer cinsel nesnelere çevirme zamanı gelmiştir. İşler ani bir gidişata sapmıştır: genç adam annesinden vazgeçememektedir ama kendini annesiyle özdeşleştirmektedir. Kendisini annesi haline dönüştürmüştür ve egosunu onun için değiştirebilecek ve annesinden gördüğü ilgi ve sevgi gibi onun da sevebileceği nesneler aramaktadır. Bu, oldukça sık yaşanan ve herhangi bir hipotezden oldukça bağımsız olan doğal bir itici gücün ve ani dönüşümlerin olduğu bir süreçtir. Bu özdeşleşme ile ilgili en göze çarpıcı şey onun geniş ölçeğidir; şimdiye kadar nesne olarak söylenen modelin cinsel karakterinde egoyu yeniden biçimlendirir. Bu süreçte nesnenin kendisinden vazgeçilir. Vazgeçilen ya da kaybedilen bir nesne ile özdeşleşme ve bu nesnenin yedeği olarak onu egoda içselleştirme artık bize yeni bir

durum değildir. Bu şekildeki bir süreç bazen küçük çocuklarda da gözlenebilir. Kısa bir süre önce böyle bir gözlem *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*’de yayımlandı. Yavru kedisini kaybettiği için mutsuz olan küçük bir çocuk hiç çekinmeden açıkça şimdi kendisinin bir kedi yavrusu olduğunu ve masada yemek yiyemeyeceğini söyledi.

Nesne ile olan özdeşleşmeye başka bir örnek ise melankoliklerin analizinden geliyor. Bir duygusal yakınlığın en göze çarpan özelliği, sevilen nesnenin gerçek ya da duygusal kaybına neden olan heyecandan gelmektedir. Bu durumların en önemli özelliği, egonun durmadan kendisini eleştirerek ve kınayarak zalimce kendi değerini düşürmesidir. Bu kötüleme ve kınamalar nesneyi en dibe koyar ve egonun intikamını alır. Nesnenin gölgesi egonun üzerine düşer ve buradaki içselleştirme şüphesiz bir şekilde açıklığa kavuşur.

Ancak, bu melankoliler bize başka bir şeyi de göstermektedir: ego bölünmüştür ve iki parçaya ayrılmıştır ve bir parçası diğerine karşı hırslıdır. İkinci parça içselleştirme tarafından çoktan değiştirilmiştir ve kaybedilen nesneleri içerir. Ancak zalimce davranan parça bizim tarafımızdan tanınmamaktadır. Bu parça ego içindeki önemli birim olan ve normal zamanlarda egoya önemli bir tutum içinde olan bilinci de içerir. Bundan önceki durumlarda şöyle bir hipotez oluşturmuştuk: böyle bir birim ego da gelişir ve onunla anlaşmazlığa düşer. Biz bunu “ego ideali” olarak adlandırıyoruz ve görevleri aracılığıyla öz-gözlem, ahlaki vicdan, rüyaların sansürü ve psikolojik baskının başlıca etkisi gibi şeyleri ona atfediyoruz. Ego ideali narsizmin çocuksu egosunun kendi kendine yetebilmekten hoşlanan mirasçısıdır. Her geçen gün çevrenin ego üzerindeki etkilerini bir araya getirir. Bu yüzden egosuyla kendini tatmin edemeyen bir adam yine de ego-dan farklılaşmış ego ideali ile tatmin bulabilir. Gözlemin yanılgılarında, bu birimin dağılması aşikar olur ve bu yüzden ken-

dinden daha güçlü olanların, her şeyden önce ailesinin etkisinde kendi kökenini gösterir. Ancak söylemeyi unutmamalıyız ki ego ideali ve gerçek ego arasındaki uzaklığın miktarı bir bireyden diğerine oldukça değişiklik gösterir. Birçok insanda egodaki bu farklılaşma çocuklarda olduğundan daha fazla olmaz.

Bu malzemeyi grupların şehvetle örgütlenmesini anlamak için kullanmalıyız ve nesne ile ego arasındaki karşılıklı ilişkinin örneklerini hesaba katmalıyız.

VIII

AŞK YAŞAMAK ve HİPNOZ

Değişkenliğine rağmen dilin kullanımı bir çeşit gerçeklikle doğru kalıyor. Bu yüzden pek çok türdeki duygusal ilişkilere “aşk” adını veriyor ancak yine de bu aşkın gerçek, doğru ve asıl olup olmadığından kuşku duyuyor. Kendi gözlemlerimizden yararlanarak aynı bulguya ulaşmakta zorluk çekmeyiz.

Durumların bir sınıfında, aşk cinsel güdülerin bir parçası olan nesne yükünden daha fazla bir şey değildir. Direkt olarak cinsel tatmin ve ortadan kalkan yük düşüncesiyle amacına ulaştığında bu duygusal aşk olarak adlandırılır. Ancak bildiğimiz gibi bu şehvetli durum nadiren basit olarak kalır. Ortadan kalkan yükün yeniden meydana çıkmasını kesin olarak hesaplamak mümkündür ve bunun cinsel nesneye olan uzun süre devam eden yükü idare eden ve onu tutkusuzca seven ilk güdü olduğundan şüphe edilmemelidir.

Erkeklerin erotik hayatı tarafından takip edilen oldukça dikkat çekici gelişim seyrinden kaynaklanan başka bir neden buraya eklenmelidir. Genellikle çocuk beş yaşına geldiğinde sona eren gelişimin ilk aşamasında, aşkı için ilk nesneyi ailesindeki biriden ya da diğerinden bulur ve bütün bu cinsel güdüler ve tatmin olma istekleri bu nesnede birleşir. Bu çok sayıdaki çocukça cinsel amaçları reddetmeye zorlayan bastırma, ailesiyle olan ilişkilerinde derince bir değişikliği gerisinde bırakır. Çocuk hala ailesine bağlı kalır ama amaçlarından engellenmiş olarak tarif edilen içgüdüleriyle bağlı kalır. Bu nesnelere olan aşkıyla karşı bundan sonra hissettiği duygular “sevecen” olarak nitelendirilir. İyi bilinir ki önceki duygusal yönelimler daha az ya da daha çok korunmuş olarak kalır ve bu yüzden asıl akımın hepsi var olmaya devam ediyor.

Ergenlikte oldukça direk olarak cinsel amaca ulaşmak için güçlü ve yeni dürtüler oluşur. Uygun olmayan durumlarda bu dürtüler, duygusal bir akım olarak devam eden sevecenlik duygusundan ayrı kalır. Bir adam derin saygı duyduğu bir kadına duygusal istek gösterecektir ama kadın adama cinsel olarak hiç ilgi duymamaktadır. Bu adam sadece sevmediği hatta küçümsemediği başka kadınlar için cinsel güç sahibi olacaktır. Ancak daha sıklıkla ergen, belirli bir derecede duygusal olmayan ilahi aşkı ve duygusal dünyevi aşkı başarıyla birleştirir ve cinsel nesnesiyle olan ilişkisi, yasaklanmayan güduları ve amacından engellenmiş güdülerinin etkileşmesiyle nitelendirilir. Aşk yaşayan bir kişinin derinliği, sadece duygusal olan istekleriyle karşılaştırıldığı gibi, amacından engellenmiş sevecenlik güdülerıyla paylaştığı şeylerin büyüklüğüyle ölçülebilir.

Aşk yaşamamanın sorusu ile ilgili olarak, cinselliğe verilen fazla önem konusunda takılıp kalmışızdır. Sevilen nesne belirli bir derecede eleştiri özgürlüğünden hoşlanır. Seilmeyen insanlara ya da kendisinin sevilmediği bir zamana göre sevilen nesnenin özelliklerine daha çok değer verilir. Eğer duygusal dürtüler daha az ya da daha çok etkin bir şekilde bastırılırsa ya da bir kenara bırakılırsa, nesnenin manevi değer boyutunda duygusal olarak seilmeye başladığının yanılsaması üretilir. Oysaki tam tersine bu değerler sadece duygusal çekicilikte ödünç olarak verilebilir.

Bu görüşü yanlışlayan eğilim *idealleştirmedir*. Ancak şu anda bizim için duruşumuzu bulmak kolaydır. Görüyoruz ki nesneye egomuzla aynı şekilde davranılmaktadır bu yüzden aşk yaşarken ciddi bir boyutta olan narsistik libido nesneden taşar. Aşk seçeneklerinin birçok türünde görmek mümkündür ki nesne ulaşamadığımız ego idealine yedek olarak görev yapar. Egomuzda ulaşmak için çabaladığımız ve narsizmimizi tatmin etmek için ulaşmak istediğimiz bu dolambaçlı yoldaki mükemmellikler adına o nesneyi severiz.

Eğer cinselliğe verilen fazla önem ve aşk yaşamak daha fazla artarsa bu durumun değerlendirmesi daha da açık olur. Cinsel tatmine yönelik olan dürtüler şimdi belki de tamamen arka plana itilebilir. Örneğin, her zaman olduğu gibi genç bir adamın duygusal tutkularıyla ego gitgide daha sessiz sakin ve makul olur. Nesne, egonun kendine olan sevgisini tamamen alana kadar gitgide daha görkemli ve değerli olur. Böylelikle egonun kendini feda etmesi doğal bir sonuç olur. Nesne adeta egoyu tüketmiş olur. Alçakgönüllülüğün, narsizmin kısıtlanmasının ve kendini yaralamamanın özellikleri aşk yaşamamanın her durumunda olur. Uç noktalarda bu özellikler yoğunlaşır ve sonuç olarak duygulardan vazgeçme bu özelliklerin tek başına üstün olmasını ister.

Bu özellikle mutsuz olan ve tatmin olmayan aşklarda kolaylıkla olur. Her şeye rağmen her cinsel tatmin genellikle cinselliğe verilen fazla önemin düşürülmesine yol açar. Soyut bir fikre olan adamadan artık bir farkı kalmayan egonun kendisini nesneye “adaması” ile eş zamanlı olarak ego idealinin tamamen çalışmayı durdurmasında pay sahibidir. Bu temsilci tarafından yapılan eleştiri sessizdir; nesnenin yaptığı ve istediği her şey doğru ve kusursuzdur. Nesnenin uğruna yapılan hiçbir şeyde vicdanın hükmü yoktur, aşkın acımasızlığının körlüğünde suça adım atar. Bütün durum tamamıyla tek bir formülle açıklanabilir: *Nesne ego idealinin yerine konmuştur.*

Artık özdeşleşme ile aşk yaşamamanın uç noktaları arasındaki farkı “çekicilik” ya da “esaret” olarak tanımlamak kolaydır. Ferenczi’nin dediği gibi çekicilik durumunda ego kendini nesnenin özellikleri ile zenginleştirmiştir, kendini nesnede “içselleştirmiştir”. Esaret durumunda ise ego yoksullaşmıştır, kendisini nesneye teslim etmiştir, kendi en önemli bileşeni için nesneyi yedek yapmıştır. Daha yakın değerlendirme egoyu yalın yapar ancak bu şekildeki bir açıklama gerçekten var olmayan bir zıtlık yanılsaması yaratır. Ekonomik açıdan zenginleşme ya da fakirleşme ile ilgili hiçbir soru yoktur. Aşk yaşamamanın en uç noktasını

egonun kendisini nesnede içselleştirdiği bir durum olarak bile tanımlayabiliriz. Başka bir farklılık konunun temelinin uygunluğuyla hesaplanabilir. Özdeşleşme durumunda, nesne ya kaybolur ya da ondan vazgeçilir, daha sonra egonun içinde arka plana atılır. Ego model aldığı nesne kaybolduktan sonra kendisinde kısmi bir değişiklik yapar. Diğer durumda ise nesne korunur ve egonun aleyhinde ego tarafından taşınan fazlaca bir nesne yükü vardır. Ancak gene de kendini belli eden bir zorluk vardır. Özdeşleşmenin nesne yükünün bırakıldığını varsayması bu kadar kesin midir? Nesne korunduğu sırada özdeşleşme de olamaz mı? Bu hassas soru üzerinde tartışmaya kalkmadan önce konunun asıl varlığını içeren başka bir alternatif olduğunu fark etmeye başlamamız gerekmektedir: *acaba nesne egonun yerine mi yoksa ego idealinin yerine mi konulmuştur?*

Aşk yaşamaktan hipnoza geçiş sadece küçük bir adımdır. İkisinin de uyuştuğu konu bellidir. Hipnotize edici olan kişiye karşı da sevilen kişiye karşı da aynı acizce boyun eğiş, aynı itaat, aynı eleştiri eksikliği vardır. Kişilerin kendi önceliklerinde hep aynı üzücü şey vardır; hiç kimse, hipnotize eden kişinin ego idealinin yerine adım adım ilerlediğinden şüphe etmez. Her şey hipnozla daha açık ve daha yoğun olur. Hipnotize eden kişi yegane nesnedir ve başka kimseye dikkat verilmez ama ona verilir. Ego rüya gibi bir şey yaşamaktadır; her ne isterse ya da söylerse bize ego idealinin işlevlerinden bahsetmeyi ihmal ettiğimiz gerçekleri test etme işini hatırlatıyor. Elbette ki, eğer egonun gerçekliği olayların gerçekliğini test etme işini bırakan zihinsel faaliyet için kefil olursa, ego gerçekliği algılar. Cinsel amaçlarından engellenen dürtülerin tamamen yok olması, durumun aşırı saflığına katkıda bulunuyor. Cinsel tatmin dışarıda bırakıldığında, hipnotize edici ilişki aşk yaşayan birisinin sınırsızca kendini adamasıdır. Oysaki aşk yasamanın asıl durumunda bu şekildeki tatmin sadece geçici bir süre durdurulabilir ve daha sonraki olası bir amaç için arka planda kalmaya devam eder.

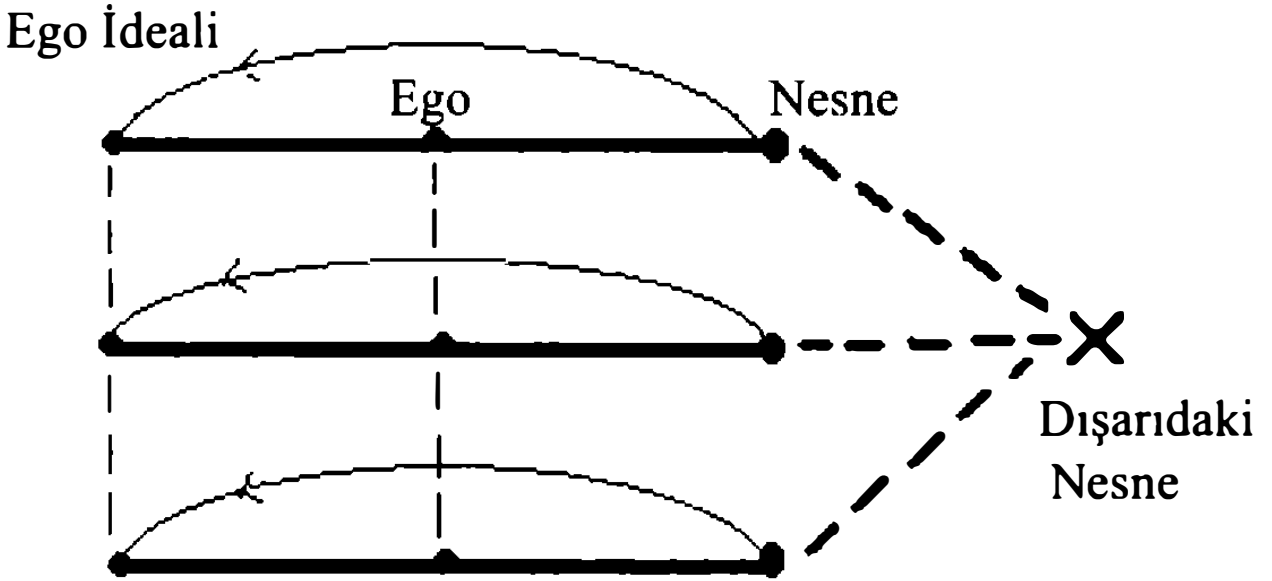
Hipnotize edici ilişki iki üye ile bir grup oluşturmak olduğunu söyleyebiliriz. Hipnoz bir grup oluşumuyla kıyaslama yapmak için iyi bir nesne değildir çünkü hipnoz kendisiyle aynıdır. Grubun karmaşık yapısının dışında bizim için bir etkeni ayrı tutar: bireyin lidere olan davranışı. Hipnoz, direk cinsel amaçları olmayan bir aşk yaşamaktan ayırt edildiği gibi grup oluşumundan da sayı kısıtlılığıyla ayırt edilebilir. Bu açıdan bakıldığında hipnoz bu iki durum arasında ortada yer almaktadır.

İlginçtir ki insanlar arasındaki uzun süreli bağı sağlayan şey amaçlarından engellenmiş cinsel dürtülerdir. Bu durum cinsel dürtülerin tamamen tatmin yaşatmaya gücü yetmediği gerçeğinden kolaylıkla anlaşılabilir. Amaçlarından engellenmemiş cinsel dürtüler, cinsel amaca her ulaşıldığında sıra dışı bir şekilde enerjisinin azalmasının sıkıntısını çekiyor. Duygusal aşkın tatmine ulaştığında sönmesi onun kaderidir. Var olmaya devam edebilmesi için en baştan itibaren tamamen sevecen öğeleri bir araya getirmesi gerekmektedir.

Hipnoz, şimdiye kadar aşk yaşamakla direk olarak cinsel amaçların dışarıda bırakılacağına dair yaptığımız mantıklı açıklamalarla kendisini belli etmeseydi grupların şehvetli birleşiminin gizemini hemen çözerdi. Fark etmemiz gereken açıklanmamış ve gizemli olan hala çok şey var. Üstün olan birisinin güçsüz ve zayıf birisiyle olan ilişkiden kaynaklanan paralizi fazladan bir unsur içermektedir. Üretildiği yöntem ve uyumakla olan ilişkisi çok belirli değildir. Bunun yanı sıra başkaları hipnoza tamamıyla dirençlidir. Başka konularda tamamen yönlendirici bir uyma olduğu durumlarda bile hipnotize edilen kişinin ahlaki vicdanı belki dirençlilik gösterebilir. Ancak bu belki de hipnoz durumunda her zaman yapıldığı gibi yapılan şeyin sadece bir oyun olduğu, başka bir durumun doğru olmayan üretiminin hayatın öneminden uzak olduğu gibi bazı bilgilerin korunmasından kaynaklanabilir.

Önceki tartışmalarımızdan sonra, grupların şehvetli birleşimine bir formül verme durumundayız ya da en azından şimdiye kadar bahsettiğimiz grupların lideri vardır ve bir bireyin özelliklerini ikincil olarak kazanmak için çok fazla örgütlenmeyi başaramamışlardır. *Bu şekildeki gruplarda birkaç birey bir tane nesneyi ego ideallerinde aynı yere koyar ve sonuç olarak birbirleriyle egolarında özdeşleşirler.*

Bu durumun grafik gösterimi aşağıdaki gibidir:

IX

SÜRÜ İÇGÜDÜSÜ

Bu formülle grubun gizemini çözdüğümüz yanılgısından oldu olası hoşlanmıyoruz. Gerçekten yaptığımız anlık ve rahatsız edici hatıralar hipnozun gizemiyle ilgili olan sorularla yer değiştirdi.

Gruplarda gözlemlediğimiz kuvvetli duygusal bağlar özelliklerinden bir tanesini açıklamak için oldukça yeterli. Bu özellik üyelerindeki bağımsızlık ve girişkenlik eksikliği, tepkilerindeki benzerlik, grup bireylerinin seviyelerine inmeleridir. Eğer bütünüyle bakacak olursak, bir grup bize bundan çok daha fazlasını gösterir. Grubun özelliklerinden bazıları, zihinsel becerinin zayıflığı, duyguları dizginleme eksikliği, ölçülü olma ve geciktirme kabiliyetsizliği, duyguları ifade ederken her sınırı aşma isteği ve buna benzer özellikler zihinsel hareketliliğin çocuklarda ve zalimlerde bulmaktan şaşırmayacağımız daha önceki seviyelere gerilemesinin doğru bir resmini çıkartmaktadır. Bu şekildeki bir gerileme ortak grupların olmazsa olmaz bir özelliğidir. Bunun yanı sıra örgütlenmiş ve yapay gruplarda daha geniş kapsamlı bir araştırma yapılmalıdır.

Bireyin özel duygusal dürtüleri ve zihinsel hareketlerinin kendi başlarına çok zayıf olması ve tamamen bağımlı olması durumu grubun diğer üyeleri tarafından da tekrar edilip pekiştiriliyor. Bu bağımlılık durumunun kaç tanesinin insan toplumunun normal birleşiminin bir parçası olduğu, ne kadar az özgünlüğün ve kişisel yüreğin içinde bulunduğu ve her bireyin grup zihninden ne kadar etkilendiği sorularını hatırlatıyor. Telkinin etkisi, sadece lider tarafından uygulanmadığını ve bireyler tarafından grubun diğer üyelerine de uygulandığını iddia ettiğimiz zaman bizim için daha gizemli bir hale geliyor.

Tevazu için teşvikten sonra, daha basit bir düzeyde açıklama yapma sözü veren diğer bir ifadeye yönelelim. Bunlardan bir tanesi Trotter'in 1916 yılındaki sürü psikolojisiyle ilgili olan kitabında benim tek üzüldüğüm nokta şudur ki sürü psikolojisi en son olan büyük savaş tarafından serbest bırakılan nefretten tamamen kurtulamaz.

Trotter, gruplarda sürü içgüdü (toplu halde yaşama) olarak kendini gösteren zihinsel durumun, diğer türlerde olduğu gibi insanlarda da doğuştan geldiğini söylemektedir. Biyolojik olarak, toplu halde yaşama durumu çok hücreliliğe bir benzeyiştir ve onun bir birleşimidir. (Libido teorisi açısından, libido tarafından devam ettirilen ve bütün canlılarda aynı şekilde hissedilen daha da kapsamlı bir birimde toplama eğiliminin daha fazla bir göstergesidir.) Eğer bir birey yalnızsa kendisini eksik hisseder. Küçük çocuklar tarafından gösterilen korku sürü içgüdüünün bir ifadesi gibi gözüküyor. Sürüye karşı koyma ondan ayrılmak kadar iyidir ve bu yüzden bu durumdan endişeyle uzaklaşılır. Ancak sürü yeni veya alışılmamış her şeye yüz çevirir. Sürü içgüdüü bölünemeyecek en önemli bir şey gibi görünür.

Trotter, en önemli olarak düşündüğü içgüdülerin listesini veriyor: kendini koruma, beslenme, cinsellik ve sürü. Sonuncusu genellikle diğerleriyle zıt hale gelir. Suçluluk ve görev duygusu toplu halde yaşayan hayvanlara özgü mülkiyettir. Trotter, psikanalizin egoda var olduğunu gösterdiği baskıcı güçlerin sürü içgüdüünden kaynaklandığını söylemektedir. Konuşma, önemini sürüdeki karşılıklı anlayış kabiliyetine borçludur ve geriye kalan büyük çoğunluktaki bireylerin özdeşleşmesine bağlıdır.

Le Bon grup oluşumunun gelip geçiciliğiyle ve Mc Dougall değişmez ortaklıklarla ilgilenirken, Trotter ilgisinin odağı olarak birleşmenin daha genellenmiş bir biçimini seçmiştir. Ancak Trotter sürü içgüdüünün kaynağını bulma gerekliliğinde değildir. Trotter onu en önemli şey olarak nitelendirmiştir ve daha fazla in-

dirgenemeyeceğini söylemiştir. Boris Sidis'in sürü içgüdüsünün kökenini telkinde bulmak için yaptığı girişimler neyse ki onun ilgilendiği kadar gereksiz. Bu, benzer ve tatmin edici olmayan bir açıklamadır. Karşıt öneri ise telkinin sürü içgüdüsünün kaynağı olduğu görüşüdür ve bizi konudan daha da uzaklaştırmaktadır.

Ancak Trotter'in liderin grubun bir parçası olmasına çok az önem verdiği ifadesi karşıtlığa açıktır ve diğerlerine göre daha fazla haklılığı vardır. Bunun yanı sıra, eğer lider göz ardı edilirse grubun yapısını kavramanın imkansız olduğu düşüncesindeyiz. Sürü içgüdüsü lider için hiçbir yer ayırmamaktadır; lider sadece sürüsüyle birlikte atılır ve sürü çobansızdır. Trotter'in fikri psikolojik olarak zayıflatılabilir. Söylemek istediğini şu ki sürü içgüdüsü indirgenemez değildir, kendini koruma içgüdüsünde ve cinsellik içgüdüsünde olduğu gibi birincil değildir.

Sürü içgüdüsünün birey oluşu izlemek doğal olarak kolay değildir. Yalnız kaldıkları zaman çocuklar tarafından gösterilen ve Trotter'in içgüdünün göstergesi olarak iddia ettiği korku başka bir yoruma açıktır. Bu korku çocuğun annesiyle ve daha sonra tanıdık diğer insanlarla, kaygıya çevirmekten başka bir yol bilmediği yerine getirilmeyen isteklerin ifadesini ilişkilendirir. Yalnız kaldığı zaman çocuğun korkusu herhangi bir sürünün üyesi olması durumunda da hafiflemez. Ancak tam tersi durum bu türdeki bir yabancının varlığında meydana gelebilir. Sürü içgüdüsünün doğasındaki ya da grup duygusundaki hiçbir şey uzun zamandır çocuklarda gözlenmez. Böyle bir şey öncelikle çocuğun ailesiyle olan ilişkileri dışında meydana gelir ve büyük çocuğun küçük çocuğu kıskandığı için verdiği tepki gibi hareket eder. Büyük çocuk kendisini takip eden kıskançlığı ailesinden uzak tutmak ve bütün özelliklerinden yoksun bırakmak için bir tarafa koymaktan kesinlikle hoşlanır. Ancak, küçük çocuğun ailesi tarafından kendisi kadar sevildiği gerçeği karşısında ve kendine zarar vermeden bu düşmanlığı devam ettirmenin imkansızlığı sonucunda, büyük çocuk kendisini diğer çocuklarla özdeşleştirmeye zorlanır. Böy-

lelikle çocukta okula başladığında daha da gelişecek olan grup duygusu gelişir. Bu tepki oluşumu tarafından istenilen ilk şey adalettir. Eğer bir kişi kendisini beğenmezse hiçbir olayda başkalarını beğenemez. Bu dönüşüm (kıskançlığı grup duygusuna çevirmek), eğer başka durumlarda da gözlenemezse muhtemel olarak düşünülmeyebilir. Düşünmemiz gereken tek grup olarak kızlar ve kadınlar vardır. Bütün hepsi şevkli ve duygulu şekilde aşk yaşamaktadırlar. Her biri için diğer insanları kıskanmak kolaydır. Ancak, sayılarını ve aşklarının amaçlarına ulaşmadaki imkansızlığın sonucunu dikkate alırsak kıskançlıktan vazgeçerler. Birbirlerinin saçını çekmek yerine birleşmiş bir grup olarak hareket ederler. Ortak hareketlerindeki durumun kahramanına saygı gösterirler. İlk başta rakipleri kendilerini birbirleriyle aynı nesneye olan aşkları sayesinde özdeşleştirmeyi başardılar. Her zaman olduğu gibi içgüdüsel bir durum çeşitli sonuç üretme konusunda başarılıdır. Gerçek sonuç belirli bir miktardaki tatmin ihtimalini getirir oysaki diğer sonuçlar kendi içinde daha belirlidir ve geçip gider çünkü hayat durumları herhangi bir tatmine yönelimi engeller.

Toplumda daha sonra grup ruhunu şeklinde beliren şey aslında kıskançlık yaratan türeviyle çelişmemektedir. Hiç kimse kendisini ileriye koymak istememelidir. Herkes eşit olmalıdır ve eşit şeylere sahip olmalıdır. Sosyal adalet şu demek oluyor ki kendimizdeki birçok şeyi inkar ediyoruz ve bu yüzden başkalarında da bu inkar ettiğimiz şeyler olmamalı ya da bu şeyleri aramaya becerileri olmamalı. Eşitlik için olan bu istek sosyal vicdanın ve görev duygusunun kökenidir. Kendisini, psikanalizin anlamak için bize öğrettiği gibi, hiç beklenmedik bir şekilde frenginin diğer insanlara bulaşma korkusunda gösterir. Perişan insanlar tarafından gösterilen bu korku, hastalıklarını diğer insanlara bulaştırmaya çalışan bilinçaltındaki bir isteğe karşı olan vahşi mücadeleye benzemektedir. Neden sadece kendileri hastalanmalıdır ve diğer insanlardan bu kadar ayrılmalıdır? Neden di-

ğer insanlar da onunla aynı duruma düşmesinler? Aynı şey Solomonların görüşlerinin zekice hikayesinde de bulunmuştur. Eğer bir kadının çocuğu ölürse başka bir kadın da yaşayan bir çocuğa sahip olmamalıdır. Sevdiğini yitirmiş bir kadın bu dilekle tanınır.

Sosyal duygu, önceden düşmanca olan bir duygunun özdeşleşmenin doğasıyla olumlu bir bağa dönüşümüdür. Bu tersine dönüş, grup dışı bir kişiyle olan ortak sevecen bağın etkisi altında olur gibi gözüküyor. Biz özdeşleşmenin ayrıntılı analizini göz önünde bulundurmuyoruz ama eşitliğin sürekli gerçekleştirilmesi isteğini eski haline getirme amacımız bize yetiyor. İki yapay grup (Kilise ve ordu) hakkındaki konuyu daha önceden duymuştuk. İkisinin de gerekli ön koşulu şudur ki bütün üyeleri bir kişi yani lider tarafından eşit şekilde sevilmelidir. Bir grup içindeki eşitlik isteği sadece kendi üyelerine uygulanır lidere değil. Bütün üyeler birbirlerine eşit olmalıdır ama hepsi bir kişi tarafından yönetilmek istenmektedir. Birbirleriyle özdeşleşebilenlerin çoğu eşittir ve tek bir kişi onlardan üstündür.

GRUP VE İLKEİ TOPLULUK

1912 yılında Darwin'in, insan toplumunun ilkel biçimi güçlü bir erkek tarafından zorbaca yönetilen bir kabiledir varsayımıyla ilgileniyordum. Bu sürünün şansının insan soyunun yıkılmayan tarihçesine bağlı olduğunu göstermeye çalıştım. İçerisinde dinin, ahlakın ve sosyal örgütlenmenin başlangıcını bulunduran totemciliğin gelişimi şiddetle liderin öldürülmesine ve baba soyundan olan sürünün kardeş birliğine dönüşümüne bağlıdır. Bu sadece bir hipotezdir ve arkeologların tarih öncesi zamanları aydınlatmaya çalışması gibidir. Nazik bir İngiliz eleştirisi tarafından eğlenceli bir biçimde adlandırılması gibidir. Eğer hipotez yeni çevrelere daha fazla ahenk ve anlayış getirirse bence güvenilirdir.

İnsan grupları, eşit şartlara sahip olan bir grup arasında üstün bir gücü olan bireyin tanıdık bir resmini sergiler. Bu resim bizim ilkel kabile fikrimizde de bulunmaktadır. Böyle bir grubun psikolojisini sürekli bahsettiğimiz (bilinçli bireyin kişiliğinin küçülmesi, duyguların ve düşüncelerin aynı yöne odaklanması, zihnin duygusal yanının ve bilinçdışı ruhsal hayatın ağır basması, ortaya çıkan niyetleri hemen uygulama eğilimi) tanımlardan biliyoruz. Bütün bu tanımlar ilkel zihinsel hareketliliğe gerilemeye karşılık gelmektedir.

Bu yüzden grup bize ilkel topluluğun dirilişi gibi görünüyor. İlkel bir birey potansiyel olarak herkesin içinde yaşamaya devam eder. Böylelikle ilkel topluluk sıradan bir topluluktan ziyade ortaya çıkabilir. Sonuç olarak şunu söylemeliyiz ki grupların psikolojisi en eski insan psikolojisidir. Grupların bütün belirtilerini yok sayarak bireysel psikoloji diye ayırdığımız şey eski grup psikolojisine aşamalı belki de hala tamamlanmamış bir süreç olarak baskın gelmeye başladı.

Bireysel psikoloji, aksine, grup psikolojisi kadar eski olmamıştır. Öncelikle iki çeşit psikoloji vardı: grubun bireysel üyelerinin psikolojisi ve babanın, şefin ya da liderin psikolojisi. Grup üyeleri bugün gördüğümüz bağlara bağlıydı. Ancak ilkel topluluğun babası özgürdü. Onun zihinsel hareketleri yalnız kaldığında bile güçlü ve bağımsızdı. İstekleri başkalarından gelecek hiçbir pekiştireceyle bağlı değildi. Tutarlılık bizi liderin egosunun biraz da olsa şehvetli bağları olduğunu varsaymaya yönlendiriyor. O kimseyi sevmeyi ama kendisini sevdi. Diğer insanlar sadece onun ihtiyaçlarını karşılamak için ordaydı. Onun egosuna karşı çıkmak sadece gerekli olan şeyleri vermek dışında hiçbir şey getirmedi.

İnsanoğlunun tarihinin en başında, lider bir “Süpermen”di. Bugün bile bir grubun üyeleri, eşit oldukları ve liderleri tarafından sevildikleri yanılgısına ihtiyaç duyuyorlar. Ancak liderin kendisi sevgiye ihtiyaç duyar başkaları değil. Liderin belki de buyurucu bir doğası vardır, oldukça narsistiktir, kendine güvenlidir ve bağımsızdır. Biliyoruz ki sevgi narsizme katkıda bulunur ve bu şekilde işleyerek uygarlık için bir unsur olabileceğini göstermektedir.

Sürünün ilkel babası ölümsüz değildi. Daha sonradan tatınmayla ölümsüzleştirildi. Eğer ölseydi yerine birinin geçmesi gerekecekti. Yeri muhtemelen grubun bir parçası olan en küçük oğlu tarafından doldurulacaktı. Bu yüzden grup psikolojisini bireysel psikolojiye dönüştürmenin ihtimali olmalı. İhtiyaç durumunda bir larvayı işçi yerine kraliçeye dönüştürmenin arılar için mümkün olması gibi, böyle bir dönüşümün kolaylıkla başarılabileceği bir durum keşfedilmeli. Sadece bir ihtimal hayal edilebilir: ilkel baba oğullarının cinsel dürtülerini tatmin etmesini engellemiştir, onlardan kaçınması için zorlamıştır ve sonuç olarak babasıyla ve birbirleriyle olan duygusal bağlar cinsel amaçlarından engellenen dürtülerinin dışında ortaya çıkmıştır. Yani diğer bir ifadeyle onları grup psikolojisine zorlamıştır. Babanın cinsel

kıskançlığı ve hoşgörüsüzlüğü grup psikolojisine neden olan son çare olmuştur.

Babanın yerine geçen kim olursa olsun cinsel tatmin olanağı bulmuştur ve ona grup psikolojisinin dışında bir seçenek sunulmuştur. Libidonun kadınlara sabitlenmesi ve herhangi bir geciktirme veya biriktirme gereği duymaksızın tatmin olasılığı onun amaçlarından engellenmiş cinsel isteklerinin önemine bir son veriyor ve narsizminin artmasına neden oluyor.

Yapay bir grubu bir arada tutan mekanizma ve ilkel bir topluluğun birleşimi arasındaki ilişkiden daha fazla bahsetmemiz gerekebilir. Kilisede ve orduda bu mekanizma, liderin herkesi eşit ve doğru bir şekilde sevdiği biçimindeki bir yanılsamadır. Ancak bu, her oğlun ilkel baba tarafından eşit şekilde zulme uğradığını ve korkutulduğunu bildiği ilkel topluluklardaki işin durumunu ideal bir şekilde yeniden yapılandırmaktır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, şimdiye kadar oluşturulan bütün sosyal görevler, insan toplumunun sonraki biçimi tarafından varsayılmıştır. Doğal bir grup olarak ailenin yok edilemez gücü, babanın eşit sevgisi aile içinde gerçek bir uygulama alanı bulmaktadır şeklindeki gerekli varsayımlara dayanmaktadır.

Gruptan türeyenden daha fazlasını ilkel topluluklardan bekliyoruz. İlkel topluluk, grup oluşumunun “hipnoz” ve “telkin” kelimelerinin arkasında yatan anlaşılmaz ve gizemli yanlarını çözmemize yardım etmelidir. Ben bunu başarabileceğini düşünüyorum. Onunla ilgili olumlu ve esrarengiz bir hipotezi hatırlatmak istiyorum ama esrarengizliğin özelliği bastırılmış eski ve tanıdık bir şey öneriyor. Hipnotize edici kişi gizemli bir güç olduğunu ileri sürmektedir ve hipnoz altındaki kişi ona inanmaktadır. Bu gizemli güç (sıklıkla cinsel cazibe olarak tanımlanır), ilkel insanlar tarafından tabunun kaynağı olarak görülen, krallar ve reisler tarafından oluşturulan ve onlara yaklaşmayı tehlikeli kılan şeyle aynı güçte olmalıdır. Daha sonra hipnotize eden kişi

bu gücün sahibi olarak düşünülür. Peki, bu gücü nasıl göstermiştir? En yaygın kullandığı yöntem olan, kişiye gözlerinin içine bakmasını söyleyerek. Ölümlü insanlarda Tanrının olduğu gibi, ilkel insanlar için de tehlikeli ve katlanılması zor olan şey sadece reisin *görme yeteneğidir*. Musa Peygamber bile insanları ve Tanrı arasında arabulucu olarak davranmak zorunda kalmıştır çünkü insanlar Tanrı'nın gördüğünü kanıtlayamamışlardı.

Hipnozun başka şekillerde de harekete geçebileceği doğrudur. Örneğin, gözleri parlayan bir nesneye sabitleyerek ya da tekdüze bir sesi dinleyerek de hipnoz olunabilir. Bu yanıltıcıdır ve yetersiz fiziksel teorilere fırsat verir. Bu yöntemler bilinçli dikkati dağıtmaya ve bir noktada sabit olarak tutmaya yarar. Eğer hipnotize eden bir kişi söz konusu olan kişiye şunu söylerse durum aynıdır: “Şimdi kendini sadece benim kişiliğimle düşün; dünyanın geri kalanı oldukça sıkıcı.” Böyle bir konuşma hipnotize eden kişi için teknik olarak tabi ki uygunsuz olurdu. Bireyi bilinçaltındaki tutumundan koparırdı ve bilinçli bir şekilde muhalefet olması için kışkırtırdı. Hipnotize eden kişi, bireyin bilinçli düşüncelerini kendi amacına yönlendirmekten kaçınır. Ancak, aynı zamanda kişi bilinçsiz bir şekilde hipnotize eden kişiye odaklanan bir gerçekliğin içindedir ve uygunluk tutumu içine girer. Bu yüzden hipnozun dolaylı yöntemleri, bilinçaltındaki olayların gidişatına müdahale eden zihinsel enerjinin dağılımını kontrol eden bir etkiye sahiptir. Dolaylı yöntemler, çarpıcı ve göz alıcı bir şekilde etkilemenin direk olan yöntemleriyle aynı sonuca ulaşır.

1909 yılında Ferenczi gerçek bir keşif yapmıştır. Hipnotize eden bir kişi uyuma komutu verdiği zaman kendisini uyuttuğu kişinin ailesinin yerine koyar. Ferenczi iki türdeki hipnoz ayırt edilmesi gerektiğini düşünür. Bunlardan bir tanesi annesini model alarak gönül yapan ve sakinleştirendir. Diğeri ise babasını model alarak korkutucu olandır. Artık hipnozdaki uyuma komutu

dünyayla olan ilgiyi koparmaktan başka bir şey değildir. Uyutulan kişi tarafından anlaşılır ki dış dünyayla olan ilginin koparılması uyumanın psikolojik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Uyumak ve hipnoz durumu arasındaki akrabalık bu duruma bağlıdır.

Aldığı önlemlerle hipnotize eden kişi, hipnoz ettiği kişide onu ailesine itaatkar yapan ve babasıyla olan ilişkisinde ayılma yaşatan geçmişe ait izler uyandırır. Uyandırılan şey sadece uysal ve mazoşistik bir tutumun mümkün olduğu en üstün ve tehlikeli bir kişilik fikridir. Yüzüne bakmak bile tehlikeli bir girişim gibi gözükmektedir. İlkel topluluğun üyesi olan bir birey ile ilkel babanın ilişkisini ancak bu şekilde tanımlayabiliriz. Diğer tepkilerden bildiğimiz gibi, bireyler eski durumlardaki canlandırmak için değişken derecelerde kişisel özelliklerini koruyorlar. Her şeye rağmen hipnoz bir oyundur. Eski fikirlerin aldatıcı bir yenilenmesidir ancak belki geride kalabilir ve hipnozda isteğin ertelenmesinin çok ciddi sonuçlarına karşı bir direnç oluşabilir.

Telkin durumunda gösterilen grup oluşumunun esrarengiz ve zorlayıcı özellikleri adaletle kendi aslının ilkel toplum olduğu gerçeğine geri dönebilir. Grubun lideri hala heybetli olan ilkel babadır. Grup hala sınırlanmamış bir güçle yönetilmek istemektedir. Otorite için büyük bir tutkusu vardır. Le Bon'a göre grup ise boyun eğmeye susamıştır. İlkel baba, ego idealinin yerinde egoyu yöneten grup idealidir. Hipnozun iki grup gibi tanımlandığı yönünde bir iddiası vardır. Geriye telkinin tanımı kalmaktadır: kavrayışa ve mantığa bağlı olmayan ama tutkuya bağlı olan bir iknadır.

EGO'DA FARKLILAŞAN AŞAMA

Bugün yaşayan bir bireyin hayatını incelersek, grup psikolojisinin birbirini tamamlayıcılığını dikkate alarak, gösterilen güçlükler karşısında kapsamlı bir şekilde anlatma cesaretimizi kaybedebiliriz. Her bir birey pek çok grubun tamamlayıcı bir parçasıdır, gruba birçok yönden özdeşleşerek bağlanır ve ego idealini en çeşitli modellere bağlı olarak oluşturmuştur. Bu yüzden her birey ırk, sınıf, inanç ve milliyet gibi çok sayıdaki grup ruhunu paylaşır. Bağımsızlık ve özgünlük için dövüşerek kendisini diğerlerinden daha üst bir seviyeye yükseltebilir. Le Bon'un dahiye oluşturduğu grup ruhunun psikolojik karakterinin taslağından hızlı bir şekilde oluşmuş ve gelip geçici gruplara göre sürekli devam eden etkisiyle ve aynılıklarıyla değişmeyen ve uzun süre devam eden grup oluşumları bir gözlemci için daha az dikkat çekicidir. Diğerleri üzerinde birleştirilmiş, bütünlüğün mucizesi sayesinde tanıştığımız, sadece geçici olsa da bireysel gereklilik olarak bildiğimiz şeylerin kayboluşu sadece gelip geçici gruplarda görülür.

Biz bu mucizeyi birey ego idealinden vazgeçer ve liderin bünyesinde barındırılan grup idealinin yerini tutar şeklinde yorumluyoruz. Bir düzeltme yapmalıyız ki mucize her durumda büyük değildir. Birçok bireyde ego ve ego idealinin ayrılması çok gelişmemiştir, ikisi de kesişmeye hazırdır. Ego genellikle kendinden hoşnut olma narsizmini korur. Liderin seçimi bu durumla oldukça kolaylaştırılmıştır. Sadece bireylerin sıradan özelliklerine, daha büyük gücü ifade etmeye ve libidonun daha özgür olmasına ihtiyaç duyar. Bu durumda güçlü bir lidere olan ihtiyaç yarım yamalak bir şekilde karşılayacaktır ve başka hiçbir şekilde sahip olamayacağı üstünlükle kuşatır. Ego idealleri ayrılmamış olan grubun diğer üyeleri hiçbir düzeltme olmaksızın bu kişinin

bünyesinde toplanır. Daha sonra geri kalanı “telkin” ile özdeşleşme yoluyla alıp götürülür.

Grupların şehvetli yapılarının ego ve ego ideali arasındaki farklılığa ve özdeşleşmenin olanak sağladığı iki türlü bağa ve nesneyi ego idealinin yerine koymaya yeniden yönlendirdiği açıklamalarına katkıda bulunabildiğimiz farkındayız. Ego analizindeki ilk aşama olan, egoda farklılaşan aşama varsayımı psikolojinin farklı alanlarında doğruluğunu aşamalı olarak oluşturulmalıdır. 1914 yılında yazdığım narsizm ile ilgili bildiride, bu farklılaşma için kanıt olarak kullanılabilecek bütün patolojik bulguları bir araya getirdim. Psikozların psikolojisinin derinliğini iyice anladığımız zaman öneminin daha büyük olduğu fark edilmesi beklenebilir. Şimdi ego, kendinden bağımsız gelişen ego ideali ve nesne arasındaki ilişkinin içine giriyor. Nevrozlar hakkında yaptığımız çalışmalar sayesinde haberdar olduğumuz, dıştaki bir nesne ile ego arasındaki etkileşim bütünüyle ego içinde yeni hareketlere bağlı olarak tekrarlanabilir.

Bu bakış açısından ortaya çıkabilecek, bir yerlerde çözülmemiş olarak bırakmaya mecbur olduğum problemin tartışmasına kaldığım yerden devam ederek muhtemel sonuçlardan yalnızca bir tanesini takip edeceğim. Zihinsel işlevlerin zorluklarının yeniden şiddetlenmesiyle haberdar olduğumuz zihinsel farklılıkların her biri değişkenliğini artırıyor ve bir hastalığın başlaması için bir başlangıç noktası oluyor. Bu yüzden, doğarak, kendine yeten bir narsizmden değişen bir dış dünya algısına ve nesneleri keşfetme başlangıcına bir adım atıyoruz. Bu durum, olayların yeni durumlarına uzun süre tahammül edemediğimiz ve uykumuzda sürekli olarak onları eski hali olan uyarı eksikliği ve nesnelerden kaçınma durumuna geri çevirdiğimiz gerçeğiyle ilişkilendirilebilir. Ancak, bu durumda, bizi etkileyen uyarıcının büyük bir çoğunluğundan geçici olarak uzaklaşarak gece ve gündüzün sürekli olarak değişmesi aracılığıyla dış dünyadan bir izi takip

ediyoruz. Böyle bir adımın patolojik olarak daha önemli olan ikinci örneği ise böyle bir özelliğe bağlı değildir. Gelişimimizin seyri, zihinsel varlığımızın tutarlı bir egoya ve bilinçaltında ve bastırılmış bir kısma ayrılmasından etkilenir. Biliyoruz ki yeni kazanılan bu şeyin tutarlılığı sürekli olan sarsıntılara bağlıdır. Dışlanan rüyalarda ve sinir bozukluğu durumlarında giriş izni için bastırma yoluyla korunan kapıda bekler. Uyanık durumu-muzda, aldığımız keyfi artırmak amacıyla, bastırdığımız durum-dan kurtulmalarına izin vermek için ve egomuza geçici olarak kabul etmek için özel beceriler kullanıyoruz. Şakalar, espriler ve bir şekilde komik olan şeyler bu açıdan düşünülebilir. Nevrozla-rın psikolojisinden haberdar olan herkes daha az önemin benzer örneklerini düşünecektir ama ben düşündüğüm şeyleri uygula-maya geçirmeyi hızlandırıyorum.

Ego idealin egodan ayrılması uzun süredir taşınıyor olamaz ve geçici bir süreliğine tamamlanmamış olmak zorunda. Egodan faydalanılmış bütün vazgeçişlerde ve kısıtlamalarda, yasaklan-manın sürekli olarak ihlal edilmesi bir kuraldır. Bu kural, aslında kurallar tarafından sağlanan ilavelerden ne az ne de daha fazla ol-mayan ve keyif verici özelliğini getirdiği serbestliğe borçlu olan eğlence kurumları tarafından gösterilir. Romanların cümbüşü ve modern karnavallarımız ve genellikle ahlaksızlığın her türlü-sü ile ve diğer zamanlarda en kutsal olan emirlerin çiğnenmesi ile biten ilkel insanların eğlenceleri de bunu göstermektedir. Ancak, ego ideali, egonun kabullenmek zorunda olduğu bütün kısıtla-maların toplamını içermektedir. Bu sebepten dolayı, idealin orta-dan kaldırılması kendini daha sonra bir kez daha tatmin edecek ego için ister istemez muhteşem bir eğlence olurdu.

Egodaki bir şey ego ideali ile kesiştiği zaman genellikle bir galibiyet hissi oluşur. Suçluluk duygusu (aşağılık duygusu gibi) ego ve ego ideali arasındaki gerginliğin bir ifadesi olarak anla-şılabilir.

İyi bilinir ki, ruhsal durumları sürekli olarak aşırı depresyondan mutluluk duygusuna doğru salınan insanlar vardır. Bu salıntılar, melankoli ve çılgınlık biçiminde çeşitli ve büyük derecede ortaya çıkar. İlgili kişinin hayatına en ıstıraplı ve rahatsız edici baskınları yapar. Bu döngüsel depresyonun en tipik durumlarında, tetikleyici dışsal etkenler karar mekanizmasında rol alıyor gibi gözüküyor. İçsel güdülere gelince, diğer insanlara göre bu hastalarda daha fazla ya da hiçbir şey bulunmuyor. Sonuç olarak, bu durumların ruhsal kökenli olmadığını düşünmek alışkanlık olmuştur. Kolaylıkla zihinsel travmalara dönüşebilecek döngüsel depresyonun benzer durumlarından bahsedelim.

Ruhsal durumun kendiliğinden olan salıntılarının nedeni belli değildir çünkü melankolinin çılgınlıkla yer değiştirme mekanizmasını kavrayamıyoruz. Bu hastaların, kendilerine özgü olan bir katılıkla yönetildikten sonra, ego ideallerinin geçici bir süre için de olsa egoları içinde çözülmüş olabileceği tahminimizin gerçek uygulamasını bulabileceğimiz insanlar olduğunu varsaymakta özgürüz.

Ego analizimizin temeline göre, çılgınlık durumlarında ego ve ego idealinin kaynaştığından şüphe edilemez. Bu yüzden kişi galibiyet ve tatmin olmuş ruh halindedir, hiçbir özeleştiriden rahatsız olmaz, engellenmişliklerinin, başkalarını düşünme duygusunun ve kendini suçlamalarının kaldırılmasından memnuniyet duyar. Bu çok belirgin değildir ama buna rağmen oldukça muhtemeldir. Melankoliklerin ızdırapları, hassalıkta aşırıya kaçma konusunda egosuyla ve ideali arasında olan şiddetli çelişkinin bir ifadesidir. Kendini değersiz hissetme ve aşağılık kuruntusunda hiç durmadan egoyu suçlu çıkarmaya çalışır. Sorulabilecek tek soru, biz yeni bir kuruma karşı sürekli olarak başkaldıran ego ve ego ideali arasındaki değişken ilişkinin nedenlerine mi bakıyoruz yoksa başka durumları bu olaylardan sorumlu tutmaya mı çalışıyoruz.

Çılgınlığa dönüşüm melankolik depresyon belirtilerinin en gerekli özelliği değildir. Bu gelişimi göstermeyen, bazısında tek bazısında ise yineleyen nöbet geçiren melankolikler vardır.

Bunun tam tersine, bazı melankolikler vardır ki tetikleyici sebep etiyolojik kısımda bir rol oynamaktadır. Bu durum genelde sevdikleri bir nesneyi ölüm yoluyla ya da nesneden libidonun vazgeçmesi gerektiği durumların sonucu olarak kaybettikten sonra ortaya çıkar. Bu şekildeki ruhsal kökenli melankoli çılgınlıkla sonuçlanabilir ve bu dönüşüm kendiliğinden olan bir durum gibi kolaylıkla birçok kez tekrarlanabilir. Gidişatın durumu özellikle melankolinin çok az biçiminde ve durumunda psikanalitik araştırmaya gönderilenlerde biraz belirsizdir. Sadece, aşkın alçaklığını kendi kendine gösterdiği için nesnenin bırakıldığı durumları anlayabiliyoruz. Daha sonra egosunda özdeşleşme yoluyla yeniden kuruluyor ve ego ideal tarafından ağır bir şekilde kınanıyor. Nesneye yönelik saldırılar ve kınamalar daha sonra melankolik bir şekilde kendini suçlama biçimini alıyor.

Bu şekildeki bir melankoli de çılgınlığa dönüşebilir. Bu yüzden, bu olayın ihtimali klinik boyutun özelliklerinden bağımsız olan bir özelliği temsil etmektedir.

Bütün bunlara rağmen, egonun ego idealine karşı sürekli olan isyanına melankolinin kendiliğinden olduğu gibi ruhsal kökenli de olabilen her iki türünü paylaştıklarını söylemekte hiçbir zorluk görmüyorum. Kendiliğinden olan türünde ego idealinin daha sonra kendiliğinden ve geçici olarak ertelenmesiyle sonuçlanacak özel bir katılık göstermeye eğilimi olduğu varsayılabilir. Ruhsal kökenli olan türünde ise ego belki de ideal kısmındaki, reddedilen nesneyle özdeşleşme durumunda karşılaşılan kötü muameleyle isyana teşvik edilmiştir.

XII

DİPNOT

Geçici bir sonuca ulaştırılan araştırma sırasında, ilk aşamalarda takip etmekten kaçındığımız ama içgörünün gösterdiği çok sayıdaki yan yollarla karşılaşırız. Bu şekilde bir kenarda kalmış noktaları şimdi ele almak istiyoruz.

A. Egonun bir nesne ile özdeşleşmesi ve ego idealin bir nesne ile yer değiştirmesi arasındaki farklılık, iki büyük yapay grup olan ordu ve Hristiyan Kiliselerinde ilginç bir örnek buluyor.

Çok açık ki, bir asker kendisini ona eşit olanlarla özdeşleştirirken ideal olarak ordunun lideri olan üstünü örnek alır. Bu asker, egolarının topluluğundan ve dostluk sayesinde sahip olunan şeylerin paylaşımı ve karşılıklı yardımlaşma zorunluluğundan türemiştir. Ancak, eğer asker kendisini başkomutanla özdeşleştirirse gülünç duruma düşer. Wallensteins Lager'deki asker çavuşuna bu yüzden gülmüştür:

Seni bağıslıyorum, taklidin mükemmel bir şekilde onun avlandığı ve tükürdüğü şekle uyuyor.²

Bu Katolik Kilisesindeki farklı bir durumdur. Her Hristiyan Mesih'i kendi ideali olarak sever ve kendisini özdeşleşme bağı diğer Hristiyanlarla ile birleşmiş olarak görür. Ancak Kilise ondan daha fazlasına ihtiyaç duymaktadır. Her birey kendisini Mesih ile ve Mesih'in onu sevdiği gibi onun da diğer insanlara olan sevgisiyle özdeşleştirir. Her iki durumda da, Kilise, grup oluşumu tarafından sağlanan libidonun tamamlanması gereken bir durumda oluyor. Nesne seçiminin olduğu yere özdeşleşme, özdeşleşmenin olduğu yere de nesne sevgisi eklenmeli. Bu ekleme çok açık bir şekilde grup oluşumunun ötesine geçiyor. Bir

² Schiller'in oyunundaki 6. sahne

kişi iyi bir Hıristiyan olabilir ama yine de kendisini Mesih'in yerine koyma ve onun gibi bütün insanları kapsayan bir sevgiye sahip olma fikrinden uzak olabilir. Zayıf ve ölümlü bir kişinin kendisini, ruhun yüceliğini ve aşkın gücünü kurtarabileceğini düşünmesine gerek yoktur. Ancak, libidonun gruptaki dağılımı konusundaki daha büyük ölçüdeki gelişim, Hıristiyanlığın daha etik bir seviyeye ulaştığı iddialarının temelini dayandığı etkendir.

B. İnsanoğlunun, grup psikolojisinden bireysel psikolojiye genişleyen ve grup içindeki bir birey tarafından da başarılabilen, zihinsel gelişimindeki noktaları özelleştirmenin mümkün olabileceğini söylemiştik.

Bu amaçla kısa bir süreliğine ilkel toplumların babasıyla ilgili olan bilimsel efsaneye geri dönmeliyiz. O, daha sonra dünyanın yaratıcılığı seviyesine yükselmiştir ve doğrulukla ilk grubu oluşturan oğullarını meydana getirmiştir. O, çocuklarından her birinin korktukları ve gurur duydukları idealiydi. Bu gerçek daha sonra tabu fikrine yol açtı. Çok sayıdaki bu bireyler sonuç olarak kendilerini birlikte bağlamışlardır ve onu öldürerek parçalara ayırmışlardır. Galip gruplardan hiçbirisi onun yerini alamamıştır ya da bir tanesi almıştır ve savaş yeniden başlamıştır. Babalarının mirasından vazgeçmeleri gerektiğini anlayana kadar savaş devam etmiştir. Daha sonra, erkek kardeşlerin totemik topluluğunu oluşturmuşlardır. Hepsi eşit haklara sahiptir ve cinayetin hafızasını korumak ve cezasını çekmek için totem yasaklamalarıyla birleşmişlerdir. Ancak, gerçekleştirdikleri şeyden duydukları memnuniyetsizlik hala devam etmektedir ve bu yeni gelişimlerin kaynağı olmuştur. Erkek kardeşlerin oluşturduğu grupla birleşen insanlar zamanla eski durumdaki şeyleri yeni seviyeye taşımışlardır. Bir erkek ailenin bir kere daha başı olmuştur ve babasız dönemde kurulan kadınların egemen olduğu yönetimi biçiminin ayrıcalıklarını sona erdirmiştir. Bunu telafi etmek için de, ilkel toplumun babası tarafından verilen örnekten sonra, anneleri ko-

rumak için rahipleri kısırlaştırılan anne tanrıçaları kabullenmiştir. Ancak gene de yeni aile sadece eskisinin bir gölgesidir. Çok sayıda baba vardır ve her biri diğerlerinin haklarıyla kısıtlanmıştır.

Belki de daha sonra bazı insanlar, arzularının ihtiyacıyla kendisini gruptan bağımsızlaştırmıştır ve babanın yerini üstlenmiştir. İlk destansı şairdir ve yenilikler onun hayal gücünde başarıya ulaşmıştır. Bu şair arzuları doğrultusunda yalanlar söyleyerek gerçeği gizlemiştir. Kahramanlık efsanesini yaratmıştır. Kahraman, efsanede hala totemik bir canavar olarak yer alan babayı kendi başına katleden bir adamdır. Nasıl ki baba erkek çocuğun ilk ideali olduysa, babanın yerine göz diken kahraman şair de ilk ego idealini yaratmıştır. Kahramanlığa geçiş muhtemelen annesinin gözdesi olan, babayla ilgili kıskançlıktan koruduğu, ilkel toplum çağındaki ve babasının mirasçısı olan en küçük erkek çocuk tarafından başarılmıştır. Çok sevilen şiirlerin bulunduğu tarih öncesi zamanlarda, savaşların ödülü olan ve cinayet için ayartıcı kadınlar muhtemelen suçların aktif olarak baştan çıkarıcısı ve azmettiricisi haline gelmiştir.

Kahraman, sadece toplumun hepsinin gücünün yeteceği başarısını yalnız gerçekleştirdiğini ileri sürer. Ancak, Rank'ın gözlemlediği kadarıyla, peri masalları reddedilen gerçeklerin belirli ipuçlarını muhafaza eder. Genellikle bu masallarda, kahramanın bazı zor görevleri yapmak zorunda olduğunu, genellikle en küçük erkek çocuk olduğunu ve kendisini babasının yerini temsil eden aptal yani zararsız olarak tanıttığını görüyoruz. Buna ek olarak, görüyoruz ki bu kahraman görevini sadece arı veya karınca gibi küçük bir hayvan topluluğunun yardımıyla gerçekleştirebiliyor. Rüyalardaki böceklerin ve haşaratların kız kardeş ve erkek kardeş anlamına gelmesi gibi bunlar da ilkel toplumlardaki erkek kardeşler olabilir. Efsanelerdeki ve peri masallarındaki görevlerden her biri, kahramanın başarısının bir yedeği olarak kolaylıkla algılanabilir.

Efsane, bireyin grup psikolojisinden var olmasının bir adıdır. İlk efsane kesinlikle psikolojik olan kahramanlık efsanesidir: efsanenin açıklayıcı niteliği daha sonra takip edilmelidir. Bu adımı atan ve bu şekilde hayallerinde gruptan kendini bağımsız kılan şair yine de gerçeklikte kendi yolunu geri bulabilir. Kendi yarattığı kahramanın yaptıklarını grupla ilişkilendirir. Aslında bu kahraman kimse değildir, kendisidir. Bundan dolayı, kendisini gerçekliğin seviyesine düşürür ve dinleyicisini hayal seviyesine yükseltir. Ancak, dinleyicileri şairi anlar ve ilkel babaya karşı aynı arzu ilişkisine sahip olduklarından dolayı kendilerini kahramanla özdeşleştirebilirler.

Kahramanlık efsanesinin yalanı, kahramanın yüceltilmesiyle en son noktaya ulaşır. Yüceltilmiş kahraman belki de Baba Tanrı'dan daha önce vardır ve ilkel babanın ilah olarak dönmesinin bir işaretidir. Daha sonra tanrı serileri tarih sırasına göre çalışmış olacaktı: Anne Tanrıça – Kahraman – Baba Tanrı. Ancak bu sadece tanrılık özelliği kazanan hafızalara kazınmış ilkel babanın yüceltilmesiyle bugün hala onu hatırlıyoruz.

C. Doğrudan cinsel güdüler ve amaçlarından engellenmiş olanlarla alakalı birçok şeyi söyledik. Bu ayrımın çok fazla direnişle karşılaşmayacağı umut edilebilir. Ancak, sorunun detaylı tartışması, sadece daha önce söylenen şeyleri tekrar etse bile yer-siz olmayacaktır.

Çocuklarda libidonun gelişimi, amaçlarından engellenen cinsel güdülerin ilk ama en iyi örneğiyle bizi haberdar etti. Bir çocuğun ailesine karşı beslediği ve sahip çıktığı bütün duygular, çocuğun cinsel dürtülerinin ifadesi olan isteklere kolay bir dönüşümle geçer. Çocuk, sevdiği nesnelere sevecenliğin bildiği bütün işaretlerini yapmak ister; öpmeyi istemek, onlara dokunmak ve onlara bakmak. Boşaltım işlevlerini yerine getirirken genitallerini görmeye ve onlarla olmaya meraklıdır. Evlilikten her ne anlıyorsa, annesiyle veya hemşiresiyle evleneceğine söz verir.

Kendi kendine bir çocuk olarak babasına nasıl dayanacağını tasarlar. Çocukluğun kalıntılarının sonraki analizi gibi direk olarak gözlem de şefkatin, kıskançlığın ve cinsel amaçların tamamen birleşmesiyle alakalı hiçbir şüphe bırakmaz. Bunun yanı sıra, çocuğun henüz tam gelişmemiş cinsel eğilimleriyle sevdiği kişiyi nasıl bir yolla nesneye dönüştürdüğünü gösterir.

Genellikle tipik durumlarda Oidipus kompleksi şeklini alan, çocuğun sevgisinin ilk şekillenmesi gizlilik evresinin başlangıcından bildiğimiz kadarıyla bastırma dalgasına karşı koyamaz. Böyle bir durum artakaldığı gibi kendisini aynı insanları ilişkilendiren tamamen sevecen duygusal bir bağda gösterir ama artık “cinsel” olarak tanımlanmaz. Zihinsel hayatın derinliklerini aydınlatan psikanaliz, çocukluğun ilk yıllarındaki cinsel bağın bastırılrsa da bilinçaltında olsa da hala devam ettiğini göstermede zorluk çekmez. Psikanaliz, nereye gidersek gidelim söz konusu insanla ya da bu insanın asıl örneğiyle duygusal bir nesne bağının mirasçısı olan sevecen bir bağla karşılaşacağımızı iddia etmemiz için cesaret verir. Belirli bir durumda tamamlanmış cinsel eğilimin baskı altında hala var mı yoksa çoktan bitti mi gibi özel bir araştırma yapmadan bize bir şey açıklayamaz. Daha açık konuşmak gerekirse, bu eğilim bir şekilde ve ihtimalde hala vardır ve her zaman duygusal enerji saklanabilir ve geri dönme yoluyla tekrar harekete geçebilir. Tek olan ve cevaplanamayan soru ise bu eğilim, enerji yükünün ve etkili olan gücün hangi derecesinde şu anda vardır. Eşit derecede özen iki türlü hatadan uzak durmak için gösterilmelidir: bastırılmış bilinçaltının önemini küçümsemenin Scylla’sı³ ve patolojiklerin standartlarıyla normalleri değerlendirmenin Charybdis’i⁴.

Bastırılan şeylerin derinliklerini iyice anlayamayan ya da anlamayacak olan psikoloji sevecen duygusal bağları, cinsel

³ Yunan mitolojisinde bir canavarı temsil etmektedir.

⁴ Yunan mitolojisinde bir girdabı temsil etmektedir

amacı olan dürtülerden türeseler de hiçbir cinsel amacı olmayan dürtülerin değişmeyen bir ifadesi olarak görür.

Her ne kadar, metapsikolojinin gerekliliklerine boyun eğen amaçtan sapmanın tanımını vermek zor olsa da bu duygusal bağların, cinsel amaçlardan saptırıldığını söyleyerek haklı çıkabiliriz. Daha da fazlası, amaçlarından engellenen güdüler genellikle asıl amaçlarından bir kaçını muhafaza ederler. Sevecen bir hayran bile, bir arkadaş ya da aşık bile fiziksel bir yakınlığı ve sevdiği insanın bakışını arzular. Eğer seçecek olursak, amacın saptırılmasını, cinsel isteklerin *yüceltmeye* başlamasından fark edebiliriz ya da diğer bir açıdan, başka noktalarda yüceltmeye sınır oluşturabiliriz. Amaçlarından engellenen cinsel güdülerin, engellenmeyenlere göre büyük bir işlevsel avantajı vardır. Gerçekten tamamen tatmine güçleri yetmediği için kalıcı bağlar oluşturmaya uyarlanmışlardır. Direkt olarak cinsel olan güdüler tatmin edildiği her zaman enerji kaybına sebep olur ve cinsel libidonun tekrardan birikmesi yoluyla yenilenmek için beklemek zorundadır. Bu yüzden, bütün bunlar olup biterken, nesne belki değiştirilebilir. Engellenmiş güdüler, engellenmemiş olanlarla herhangi bir seviyede harmanlanmaya meyillidir. Engellenmemişlerden bağımsız olduğu gibi tekrardan onlara dönüştürülebilir. Öğrenci ve öğretmen arasında, sanatçı ve dinleyicisi arasında ve özellikle kadınların durumunda, arkadaş canlısı bir karakterin duygusal ilişkilerinden bağımsız olarak, zevk almaya ve hayranlığa bağlı olarak erotik arzuların ne kadar kolay geliştiği iyi bilinir. Bu şekildeki amaçsız başlayan duygusal bağların gelişimi sıkça kullanılan bir nesne seçimi yolu sağlar. Pfister 1910 yılındaki *Frömmigkeit des Grafen von Zinzendorf* kitabında, çok derin dinsel bir bağın bile ateşli cinsel bir heyecana nasıl kolaylıkla dönüşebileceğinin oldukça açık ve kesinlikle tek olmayan bir örneğini vermiştir. Diğer bir yandan, direkt olan kısa süreli cinsel dürtüleri, uzun süren ve tamamen sevecen bir bağa dönüş-

türmek oldukça sıradan bir durumdur. Tutkulu bir aşkı sağlamlaştırmak büyük bir ölçüde bu sürece dayanmaktadır.

Duyduğumuza doğal olarak şaşırmıyoruz ki, içsel ya da dışsal engeller amacı ulaşılmaz yaptığı zaman amaçlarından engellenen cinsel dürtüler, direk cinsel olan dürtülerin dışında ortaya çıkıyor. Gizlilik evresi süresince yapılan bastırmalar bu şekildeki içsel ya da daha sonra içsel olan bir engeldir. İlkel toplumun babasının cinsel hoşgörüsüzlüğü yüzünden oğullarını nefsini kırmaya zorladığını varsaymıştık. Bu yüzden, kendi cinsel hazzını yaşamamanın özgürlüğünü yaşarken ve bu şekilde bir bağı yokken oğullarını amaçlarından engellenmiş bağlar kurmaya zorlamıştır. Grubun kurduğu bütün bağlar, amaçlarından engellenmiş güdülerin özellikleridir. Ancak, şimdi direk cinsel dürtüler ve grup oluşumu arasındaki ilişkiyi ele alan yeni bir konunun tartışmasına yaklaştık.

D. Son iki görüş bizi, direk cinsel dürtülerin grup oluşumuna uygun olmadığını bulgusuna hazırlayacak. Aile gelişiminin tarihinde cinsel aşkın grup ilişkileri (grup evlilikleri) vardır. Ancak, genital amacın doğası gereği belirlenen daha önemli cinsel aşk ego için vardır, aşk yaşamamanın özellikleri daha çok gelişmiştir ve daha şiddetle iki insana özel olmayı gerektirir. Çok eşlilik eğilimi, değişen nesnelerde art arda tatmin bulmanın hoşnutluğu olmalıdır.

İki insan yalnızlık arayışlarından dolayı cinsel tatmin amacıyla bir araya gelmektedir ve sürü güdüsüne, grup duygusuna karşı bir gösteri yapmaktadırlar. Ne kadar aşk yaşarlarsa birbirlerine o kadar fazla yeterler. Grubun etkilerini reddetmeleri, utançlık duygusu biçiminde ifade edilir. En uç noktalardaki şiddetin kıskançlık duyguları cinsel bir nesnenin seçiminin grup bağı tarafından gasp edilmesinden korumak için davet edilir. Başkalarının varlığında ya da bir grupta aynı zamanda başka cinsel hareketler de olduğunda, iki insan için cinsel birleşme sadece bir aşk

ilişkisinin nedeninin yerini tamamen duygusallığa bıraktığı sevecenliğin olduğu zaman mümkündür. Ancak bu noktada, cinsel ilişkilerdeki aşk yaşamının henüz yer almadığı ve bütün cinsel nesnelerin eşit değerde olarak düşünüldüğü ilk evrelere doğru bir gerileme olur. Bernard Shaw'ın, aşk yaşamak bir kadınla diğeri arasındaki farkı abartmaktır dediği kötü sözü bu duruma bir şekilde uymaktadır.

Aşk yaşamının sadece kadınlar ve erkekler arasındaki cinsel ilişkilerde kendisini sonradan gösterdiğini ve bu yüzden cinsel aşk ve grup bağları arasındaki zıtlığın da geç bir gelişimi olduğunu belirten çok fazla bulgu vardır. Bu varsayım bizim ilkel aile efsanemizle bağdaşmıyor gibi gözüküyor. Erkek kardeşlerin annelerine ve kız kardeşlerine olan bütün sevgileri babalarını öldürmeye sürüklemiştir. Bu aşkı hiçbir şey ama bütün ve sevecen ve duygusallığın yakınlığı gibi olan ilkel olarak düşünmek oldukça zordur. Ancak, daha fazla değerlendirme teorimize olan bu karşıtlığı onaylama yoluyla çözer. Baba cinayetine olan tepkilerden biri, çocukluktan beri kibar bir şekilde sevilen ailenin kızlarıyla herhangi bir cinsel ilişkinin yasaklanması anlamına gelen dış evliliğin totemik kurumlarından sonra ortaya çıkmıştır. Bu şekilde, bir erkeğin sevecen ve hassas duygularının arasına bir şey koyulmuştur ve o kişi bugün hala onu erotik hayatına sıkı sıkıya yerleştirmektedir. Dış evliliğin sonucu olarak, erkeklerin duygusal ihtiyaçları yabancı ve sevilmeyen kadınlar tarafından tatmin edilmek zorunda kalmıştır.

Kilise ve ordu gibi büyük yapay gruplarda, kadına cinsel bir nesne olarak yer yoktur. Erkeklerin ve kadınların arasındaki aşk ilişkisi bu yapıların dışında kalmaktadır. Kadın ve erkeğin yer aldığı grupların oluşturulduğu yerde bile, cinsiyetler arasındaki farklılığın hiçbir rolü yoktur. Çok nadiren sorulan bir soru vardır. Libido, homoseksüel bir grubu mu yoksa heteroseksüel bir grubu mu bir arada tutar. Libido cinsiyetlere göre farklılaştırılmaz ve özellikle genital yapısının amaçlarını tamamen hiçe sayar.

Bir grup tarafından başka açılardan grubun içine çekilen bir insanda bile direk cinsel dürtüleri kendi bireysel hareketlerinin bazılarını devam ettirir. Eğer bunlar çok güçlü olurlarsa, her grup oluşumunun bütünlüğünü bozarlar. Katolik Kilisesi, takipçilerine evlenmeyin önerisinde bulunmak ve rahiplerine bekarlığı dayatmak için isteklerin en iyisine sahiptir. Ancak, aşık olmak sıklıkla rahiplerin Kiliseden ayrılmalarına yol açmaktadır. Aynı şekilde kadınların aşkı ırkın, milli ayrımların ve sosyal sınıf sistemlerinin grup bağlarını koparır. Bu nedenle, uygarlaşmada bir etken olarak önemli etkiler oluşturmaktadır. Engellenmemiş cinsel dürtüler şeklini aldığı zamanlarda bile homoseksüel aşkın grup bağlarıyla daha uyumlu olduğu kesin gibi görünüyor.

Psikonevrozların psikanalitik incelemesi bize öğretiyor ki, hastalıklarının belirtileri, bastırılan ama hala etkin olan direk cinsel dürtülerde köken bulabiliyor. Bu formülü şunu ekleyerek tamamlayabiliriz: “engellenmesi tamamıyla başarılı olmamış ya da bastırılan cinsel amaca geri dönüş yapılabilmek için yer yapan amaçlarından engellenmiş güdüler.” Bu, bir nevroz kurbanlarını asosyal yapmalıdır ve sıradan bir grup oluşumundan onu çıkarmalıdır düşüncesi ile uyum içindedir. Bir nevrozun, grup oluşumu üzerinde, aşk yaşamakla aynı parçalayıcı etkiye sahip olduğu söylenebilir. Diğer bir yandan, grup oluşumu için güçlü bir enerjinin verildiği yerde nevroz belki azalabilir ve olaylar kısa bir süreliğine ortadan kalkabilir. Grup oluşumu ve nevroz arasındaki düşmanlığı terapisel anlamda bitirmek için doğru girişimlerde bulunuluyor. Bugün uygarlaşan dünyadan dinsel yanılsamaların kaybolmasından pişmanlık duymayan insanlar bile, nevrozun en güçlü tehlikelerine karşı baskı altında kaldıkça bu duruma olanak tanırırlar. İnsanları gizemli-dinsel ya da felsefik-dinsel mezhebe ve toplumlara bağlayan bütün bağların, bütün türdeki nevrozların sahte tedavisinin ifadeleri olduğunu fark etmek zor değildir. Bütün bunlar direk cinsel dürtüler ve amaçlarından engellen dürtüler arasındaki zıtlıkla ilişkilidir.

Eğer kişi kendisini terk ederse, bir nevrotik kendi belirti oluşumlarını, dışlandığı büyük grup oluşumuyla yer değiştirmeye mecburdur. Kendisiyle ilgili olan hayalleriyle kendi dünyasını, kendi dinini, kendi aldanmalarını oluşturur ve bu yüzden insanlığın kurumlarının önemli noktalarını saptırılmış bir şekilde yineler. Bu da, direk cinsel güdüler tarafından gösterilen baskın kısmın bir kanıtıdır.

E. Sonuç olarak, libido teorisinin bakış açısından, ilgilendiğimiz şeylerin durumlarından, aşk yaşamaktan, hipnozdan, grup oluşumundan ve nevrozdan karşılaştırmalı bir tahmin ekleyeceğiz.

Aşk yaşamak, direk cinsel güdülerin ve amaçlarından engellenmiş cinsel amaçların aynı zamanda var olmasına bağlıdır. Bunun yanı sıra, nesne, öznenin narsistik egosunu ve libidosunu kendisine çeker. Bu, sadece ego ve nesne için bir yer bulunduran bir durumdur.

Hipnoz, iki kişiyle kısıtlı olması nedeniyle aşk yaşamaya benzer. Ancak, hipnoz tamamen amaçlarından engellenen cinsel dürtülere bağlıdır ve nesneyi ego idealinin yerine koyar.

Grup, bu süreci çoğaltır; grubu bir arada tutan güdülerin doğası ve ego idealinin nesne ile yer değiştirmesi konusunda hipnozla uyushmaktadır. Bunu yapmak için, nesneyle aynı ilişkiye sahip olmayı mümkün kılan, diğer bireylerle olan özdeşleşmeyi ekler.

Her iki durum, hipnoz ve grup oluşumu, insan libidosunun soy biliminden kalan birikimlerdir. Hipnoz bir yatkınlık şeklindedir ve grup ise direk hayatta kalan bir biçimdedir. Direk cinsel güdülerin amaçlarından engellenmiş güdülerle yer değiştirmesi her iki durumda da, ego ve ego ideali arasındaki aşk yaşamakla başlayan ayrımı kolaylaştırır.

Nevroz, bu dizilerin dışında kalır. İnsan libidosunun gelişiminin alışılmamışlığına bağlıdır. İkinci kez tekrarlayan başlangıç

direk olarak cinsel işlev tarafından gecikme evresinin mdahaleciliğiyle yapılmaktadır. Aşk yaşarken eksik olan bir gerileme özelliğine sahip olması açısından hipnoza ve grup oluşumuna benzer. Direk cinsel güdülerin amaçlarından tamamen başarıya ulaşamayan engellenmiş cinsel güdülere ilerlediği her yerde kendisini gösterir. Gelişime doğru yol aldıktan sonra ego tarafından alınan güdüler ile bastırılmış bilinçaltından sıçrayan güdüler arasındaki *anlaşmazlığı* temsil eder. Nevrozların kapsamı sıra dışı bir biçimde zengindir. Ego ve nesne arasındaki, nesnenin korun-duğu ve terk edildiği ya da egonun içinde oluştuğu, ego ve ego ideali arasındaki çelişkili bütün ilişkileri kapsar.

XIII

KAYNAKÇA

Abraham, K. (1912). "Notes on the Psycho-Analytic Investigation and Treatment of Manic-Depressive Insanity and Allied Conditions," *Selected Paper on Psychoanalysis*, London, 1927, Chap VI.

Bleuler, E. (1912). "Das autistische Denken," *Jb. psychoanal. psychopath. Forsch.*, 4, 1.

Brugelies, R. (1913). "L'essence du phénomène social: la suggestion," *Rev. phil.*, 75, 593.

Federn, P. (1919). *Die vaterlose Gesellschaft*, Vienna.

Felszeghy, Bela Von. (1920). "Pan und Pankomplex," *Imago*, 6, 1.

Ferenczi, S. (1909). "Introjection and Tranference," *First Contributions to Psychoanalysis*, London, 1952, Chap. II.

Freud, S. (1888-1889). Preface to Bernheim's *Die Suggestion und ihre Heilwirkung*, C. P. 5, 11; Standard Ed., 1.

(1895) with Breuer, J., *Studies on Hysteria*, Standard Ed., 2. (Including Breuer's contributions.)

(1900) *The Interpretation of Dreams*, London and New York, 1955; Standard Ed., 4-5.

(1905) "Physical or Mental Treatment," Standard Ed., 7, 283.

(1905) Jokes and their Relation to the Unconscious, Standard Ed., 8.

(1905) Three Essays on the Theory of Sexuality, London, 1949; Standard Ed., 7, 125.

(1905) "Fragment of an Analysis of a case of Hysteria," C. P., Standard Ed., 7, 3.

(1909) "Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy," C. P., 3, 149; Standard Ed., 10, 3.

(1910) *Leonardo Da Vinci and a Memory of His Childhood*, Standard Ed., 11.

(1910) "The Future Prospects of Psychoanalytic Therapy," C. P., 2, 285, Standard Ed., 11.

(1912) "On The Universal Tendency to Debasement in the sphere of Love," C. P., 4, 203; Standard Ed., 11.

(1912-13) *Totem and Taboo*, London, 1950; New York, 1952; Standard Ed., 13,1.

(1914) "On Narcissism: an Introduction," C. P., 4, 30; Standard Ed., 14.

(1917) "A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams," C. P., 4, 137; Standard Ed., 14.

(1917) "Mourning and Melancholia," C. P. 4, 152; Standard Ed., 14.

(1918) "The Taboo of Virginity," C. P. 4, 217; Standard Ed., 11.

(1919) "The Uncanny, " C. P., 4, 368; Standard Ed., 17.

(1920) *Beyond the Pleasure Principle*, London, 1950; Standard Ed., 18, 7; Bantam Classics Ed., FC49

(1923) *The Ego and the Id*, London, 1927; Standard Ed., 19.

(1923) "Remarks on the Theory and Practice of Dream Interpretation," C. P., 5, 136; Standard Ed., 19.

(1926) *Inhibitions, Symptoms and Anxiety*, London, 1936 (The Problem of Anxiety, New York, 1936); Standard Ed., 20.

(1930) *Civilization and Its Discontents*, London and New York, 1930; Standard Ed., 21.

(1950) *The Origins of Psychoanalysis*, London and New York, 1954. (Partly, including "A Project for a Scientific Psychology," in Standard Ed., 1.

- Le Bon, G. (1895). *Psychologie des foules*, Paris. (Trans.: The Crowd: A Study of The Popular Mind, London, 1920.)
- McDougall, W. (1920) The Group Mind, Cambridge. (1920) "A Note on Suggestion," *J. Neurol. Psychopath.*, 1, 1.
- Marcuszewicz, R. (1920) "Beitrag zum autistischen Denken bei Kindern," *Int. Z. Psychoanal.*, 6, 249.
- Moede, W. (1915) "Die Massen- und Sozialpsychologie im kritischen Überblick," *Z. Pädag. Psychol.* 16, 385.
- Nachmanson, M. (1915) "Freuds Libidotheorie verglichen mit der Eroslehre Platos," *Int. Z. Psychoanal.*, 3, 75.
- Pfister, O. (1910) *Die Frömmigkeit des Grafen Ludwig von Zinzendorf*, Vienna. (1921) "Plato als Vorläufer der Psychoanalyse," *Int. Z. Psychoanal.*, 7, 264.
- Rank, O. (1922) "Die Don Juan-Gestalt," *Imago*, 8, 142.
- Rickman, J. (ed.) (1937) *A General Selection from the Works of Sigmund Freud*, London.
- Sachs, H. (1920) "Gemeinsame Tagträume," *Int. Z. Psychoanal.*, 6, 395.
- Simmel, E. (1918) *Kriegsneurosen und "Psychisches Trauma"*, Munich.
- Smith, W. Robertson (1885) *Kinship and Marriage*, London.
- Tarde, G. (1890) *Les lois de l'imitation*, Paris.
- Trotter, W. (1916) *Instincts of the Herd in Peace and War*, London.

Ailesiyle, kardeşleriyle, eşiyle, arkadaşlarıyla ve doktoruyla ilişki içinde olan birey, bu insanlardan kendisi için büyük öneme sahip olan sadece tek bir insanın veya çok az bir insanın etkisi altına girer. Şimdi sosyal psikoloji veya grup psikolojisinden konuşurken bu ilişkileri bir kenara koymak ve aynı anda bireyi etkileyen, bir şekilde bağlı olduğu veya birçok açıdan ona yabancı olan, çok sayıda insanı araştırma konusu olarak ayrı tutmak olağan hale gelmiştir. Bu yüzden grup psikolojisi bireyle; bir etnik grubun, bir milletin, bir sosyal sınıfın, bir mesleğin, bir kurumun üyesi olarak ya da belirli bir amaç için belirli bir zamanda bir araya gelmiş kalabalık bir grubun ögesi olarak ilgilenir. Birbirine doğal olarak bağlı olan şeyler arasındaki devamlılık bir kere bölünürse, bu özel koşullar altında görünen olguları daha aza indirgenemeyen özel bir içgüdü başka hiçbir durumda ortaya çıkmayan sosyal içgüdü ("sürü içgüdüsü", "grup zihni") olarak kabul etmek kolaydır. Zihinsel hayatımızı harekete geçirmek için, başka türlü göz önünde bulundurmayacağımız yeni bir içgüdüye her ne kadar zor gibi gözükse de önem vermeye cesaret edebiliriz. Bu yüzden beklentilerimizi diğer iki ihtimale yöneltebiliriz: sosyal içgüdü ilkel ve duyarsızca sınıflandıran bir şey olmayabilir ve sosyal içgüdü gelişiminin başlangıcını keşfetmek, aile gibi dar bir alanı incelemekle mümkün olabilir.

Sertifika No: 11483

ISBN 978-605-4523-59-7

9 786054 523597

